

Det tværfaglige samarbejde om børns sprog og 3-års sprogvurdering

2. Delrapport

Casestudie i to kommuner

**Lena Basse
Hans Månsson**

**Nationalt Videncenter for Læsning
2010**

Nærværende rapport beskriver resultaterne af **anden del** af projektet: *Det tværfaglige samarbejde om børns sprog og sprogvurderinger*. Denne del er udført i efteråret 2009 og består af et casestudie i to kommuner.

Casestudiet er en opfølgning på en spørgeskemaundersøgelse i foråret 2009. Denne er selvstændigt afrapporteret i: *Det tværfaglige samarbejde om børns sprog og 3-års sprogvurdering, Delrapport, 2009*. Delrapporten er tilgængelig på Nationalt Videncenter for Læsnings hjemmeside.

Undersøgelsen udføres af Kompetenceenheden for Logopædi, UCC, i samarbejde med Center for Børnesprog, SDU.

Projektet er finansieret af Nationalt Videncenter for Læsning.

Deltagere i projektet:

Lena Basse, Kompetenceenhed for logopædi, UCC: Primær projektmedarbejder, ansvar for tilrettelæggelse, udførsel og afrapportering af undersøgelsen.

Hans Månsson, Kompetenceenhed for logopædi, UCC: Projektleder.

Dorthe Bleses, Center for Børnesprog, SDU: Projektudviklingskonsulent.

Rune Nørgaard Jørgensen: Center for Børnesprog, SDU: Projektudviklingskonsulent.

Vi ønsker at takke alle de involverede pædagoger, tale-hørekonsulenter, pædagogiske konsulenter og andre, der har bidraget til undersøgelsen med svar og tid.

Indhold

Indledning.....	4
Centrale begreber.....	5
Resume fra 1. Delrapport: Spørgeskemaundersøgelse – forår 2009.....	6
Uddrag af undersøgelsens resultater.....	6
Casestudiets formål og design.....	7
Baggrund og organisering af sprogarbejdet i de to kommuner	8
Gladsaxe kommunes organisering af 3-års sprogvurdering.....	8
Procedurene for 3-års sprogvurdering	9
Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter	9
Erfaringer med 3-års sprogvurdering.....	10
Nyborg kommunes organisering af 3-års sprogvurdering	11
Procedurene for 3-års sprogvurdering	12
Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter	12
Erfaringer med 3-års sprogvurdering.....	13
Opsamling.....	14
Interviews med pædagoger og tale-hørekonsulenter.....	15
Baggrund for interviews	15
Faglighed, roller og kompetencer i sprogvejlederens arbejde	16
Faglighed	17
Kompetenceudvikling	18
Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter	19
Institutionernes organisering og facilitering af sprogarbejdet	19
Ønsker til samarbejdet	20
Netværksgrupper.....	21
Evaluering af sprogindsatsen	21
Sprogvurderingernes relevans og betydning som sprogpædagogisk evalueringsredskab	21
Sprogvurderingernes betydning for sprogarbejdet i institutionen.....	23
Forældresamarbejdet.....	24

Interviews med forældre	26
Forløbet omkring 3-års sprogvurdering	26
Samarbejdet med pædagogerne	27
Samarbejdet med tale-hørekonsulenterne	27
Samarbejdet på tværs – forældre, pædagoger og tale-hørekonsulenter	28
Vejledning om støtten til barnets sprogudvikling	28
Barnets hverdag i relation til det opfølgende sprogarbejde	29
Opsamling og perspektivering.....	31
Erfaringer med sprogvurderinger	31
Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter	32
Kompetence og ansvarsfordeling.....	33
Opkvalificering og efteruddannelse.....	33
Fokuseret indsats – en ny brudflade i samarbejdet	34
Forældresamarbejdet.....	35
Relation over for faglighed:	36
Vejledning, materialer og barnets hverdag hjemme	37
Erfaringsudveksling mellem forældre.....	37
Henvisninger.....	38
BILAG 1.....	40
BILAG 2.....	41
BILAG 3.....	42
BILAG 4.....	43

Indledning

Siden vedtagelsen af Lov om Dagtilbud i 2007, hvor der blev indført obligatorisk tilbud om 3-års sprogvurdering har der i kommuner og institutioner været et stort implementeringsarbejde i gang omkring arbejdet med børns sprog.

Ud over at skulle tilbyde sprogvurderinger er det i Dagtilbudslovens § 11 præciseret, at kommunerne ud fra sprogvurderingerne også skal tilbyde relevant opfølgende indsats samt tilbyde forældrene vejledning i at understøtte deres barns sprog:

Sprogvurdering og sprogstimulering

§ 11. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle 3-årige børn i kommunen får tilbudt en sprogvurdering, og skal efter behov tilbyde sprogunderstøttende aktiviteter og anden bistand, jf. § 4, stk. 2, i denne lov og §§ 4 og 4 a i lov om folkeskolen.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal i forbindelse med tilbuddet om sprogvurdering til alle familier med 3-årige børn samtidig gøre familier, der ikke anvender dagtilbud, opmærksom på muligheden for en plads i et dagtilbud.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen er ansvarlig for at sikre, at barnets forældre inddrages i forbindelse med sprogvurderingerne og dagtilbuddets arbejde med at understøtte børns sprogudvikling, og at forældre får vejledning i at understøtte deres børns sproglige udvikling.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen skal udarbejde og offentliggøre en plan for kommunens mål og rammer for sprogvurderinger og den sprogunderstøttende pædagogiske indsats.

I praksis har dette betydet, at pædagoger står med nye opgaver som f.eks. at udarbejde individuelle handleplaner for børns sprog og at inddrage og vejlede forældre i forhold til sprogindsatsen. Herved sættes forandringsprocesser i gang og der etableres mange steder nye rutiner og ansvarsområder i forhold til sprogstøtten til børn. I mange kommuner har man valgt at placere ansvaret for sprogvurderinger hos en sprogpædagog i hver enkel institution. Det ses blandt andet af Danmarks Evalueringsinstituts evaluering af 3-års sprogvurdering (EVA 2009), hvor 69 % af de deltagende kommuner har valgt denne model. I nogle kommuner har man desuden valgt at uddanne sprogvejledere på diplomniveau. I relation til ovennævnte udvikling skærpes de faglige krav til pædagoger og samarbejdet med tale-hørekonsulenter undergår også forandringer mange steder.

Det er i dette krydsfelt mellem nye faglige krav, nye opgaver, nye samarbejdsflader og nye metoder at nærværende caseundersøgelse er udført.

Projektet *Det tværfaglige samarbejde om børns sprog og 3-års sprogvurdering*, søger at belyse samarbejdet mellem pædagoger, tale-hørekonsulenter og forældre i forhold til det opfølgende sprogarbejde i forbindelse med 3-års sprogvurdering (herefter: det opfølgende sprogarbejde) samt at belyse forskellige faktorer for og udfordringer i dette samarbejde.

Projektet består af to dele. Dels en spørgeskemaundersøgelse i foråret 2009, hvor der blev undersøgt forskellige faktorer for og vurderinger af samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter. Dels nærværende caseundersøgelse i to kommuner som kvalitativt belyser samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter samt samarbejdet med forældre til børn, der er tilbudt sprogindeks på baggrund af 3-års sprogvurdering.

Centrale begreber

I efteråret 2009 var implementeringen af 3-års sprogvurderinger nået så langt, at 89 % af de deltagende kommuner i EVA's evaluering af 3-års sprogvurdering nu tilbyder alle 3-årige sprogvurdering (EVA 2009). Der er valgt forskellige løsninger og modeller i kommunerne, men et stort flertal (86 %) af kommunerne i EVA's undersøgelse har valgt at benytte *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*, som er udarbejdet med pædagoger som målgruppe. I praksis er det da også langt hyppigst, at det er pædagoger i institutionen, der foretager sprogvurderingen. De 30 kommuner i vores spørgeskemaundersøgelse (1. Del af projektet, forår 2009) og hermed også de to casekommuner i casedelen af undersøgelsen er udvalgt med anvendelse af *Sprogvurderingsmateriale til 3-årigesom kriterium*. Samarbejdet med såvel tale-hørekonsulenter og forældre tager dermed udgangspunkt i pædagogernes vurdering af de sproglige områder der indgår i *Materiale til 3-årssprogvurdering*. I nærværende undersøgelsen indgår *fokuseret indsats* og *særlig indsats* derfor som centrale begreber. Begreberne stammer fra *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*¹, hvor børnene på baggrund af en sprogvurdering placeres i tre grupper:

Generel indsats (85 % af børnene forventes at placere sig her)

Fokuseret indsats (10-15 % af børnene forventes at placere sig her)

Særlig indsats (5 % af børnene forventes at placere sig her)

I den første gruppe vurderes barnets sprog til at være alderssvarende, og der er normalt ikke brug for yderligere indsats end den generelle sprogstøtte i hverdagen. Denne gruppe er derfor ikke interessant i denne undersøgelse, hvor fokus er på det opfølgende sprogarbejde, dvs. indsats som opfølgning på sprogvurderinger, der viser et behov for støtte til barnet.

I forbindelse med børn der falder inden for *fokuseret indsats* er der mistanke om sproglige problemer. For fokuseret indsats anbefales det i *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*, at der i institutionen tilrettelægges ekstra sprogstøttende aktiviteter i forhold til dele af sprogudviklingen og at dette beskrives i en individuel handleplan.

Når det gælder *særlig indsats* anbefales det i materialet, at tale-hørekonsulenten inddrages. Her er der formentlig tale om egentlige sproglige vanskeligheder, som kræver en særlig sprogindeks og der anbefales derfor som hovedregel af tale-hørekonsulentens inddrages.

¹ *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* er udførligt beskrevet i Bleses (2009).

Resume fra 1. Delrapport: Spørgeskemaundersøgelse – forår 2009

Spørgeskemaundersøgelsen omfattede 30 kommuner og var rettet til den sprogansvarlige pædagog i de enkelte institutioner.

Pædagogerne i undersøgelsen udtrykker i meget høj grad tilfredshed med samarbejdet med talehørekonsulenterne. Samtidig udtrykker en del af respondenterne (42,7 %), at de ønsker sig et tættere samarbejde med talehørekonsulenten.

En andel på 59 % af pædagogerne oplyser, at de indgår i netværk om sprogarbejdet og der ses en meget høj grad af tilfredshed med netværkene.

Pædagogerne udtrykker samlet set, at samarbejdet med forældrene fungerer godt og at de i høj grad inddrager og vejleder forældrene.

Et lille flertal oplyser, at man aftaler den opfølgende sprogindsats med forældrene, men samtidig viser undersøgelsen, at evaluering af indsatsen sammen med forældrene ikke er så udbredt.

Man ser i undersøgelsen tegn på, at etableringen af evalueringsrutiner i sprogarbejdet kan styrkes, idet de forskellige undersøgte evalueringsformer ikke er særligt udbredte – dog med evaluering mellem talepædagog og forældre (særlig indsats) som undtagelsen.

Undersøgelsen indikerer, at der fortsat er behov for efteruddannelse/opkvalificering på sprogområdet. Pædagogerne i spørgeskemaundersøgelsen udpeger en række områder, hvor de oplever et behov for opkvalificering. Det gælder: Sprogproblemer (47,3 % af respondenterne svarer dette), Sprogstimulering (41,2 %), Sproglig udvikling (33,4 %), Tosprogede børn (26,8 %) og Forældresamarbejde (20,7%). Undersøgelsen viser også, at respondenternes efteruddannelse mest hyppigt er 1-3 dages kurser, og at en femtedel ikke har efteruddannelse på sprogområdet.

Undersøgelsen indikerer også, at børn med sprogproblemer aktuelt er det område, der påkalder sig mest opmærksomhed i forhold til at styrke det pædagogiske arbejde med sprog.

Uddrag af undersøgelsens resultater

- 51,6 % af respondenter oplyser, at ansvaret for det opfølgende sprogarbejde under fokuseret indsats er placeret hos barnets stuepædagog (BILAG 1)
- 55,6 % oplyser, at ansvaret for særlig indsats er fælles for pædagoger og talehørekonsulenter. (BILAG 2)
- 51,2 % oplyser, at ansvaret for § 4a er placeret sammen med ansvaret for 3-års sprogvurdering.
- 58,0 % oplyser, at der er tilført ekstra ressourcer til institutionen til udførelsen af 3-års sprogvurdering.
- 65,2 % oplyser, at der ikke er tilført ekstra ressourcer til det opfølgende sprogarbejde.

Casestudiets formål og design

Formålet med casestudiet er at belyse erfaringer med samarbejdet om sprogvurderinger og det opfølgende sprogarbejde samt at afdække parametre i samarbejdet, der opleves at give enten kvalitet eller udfordringer for de involverede parter.

I casestudiet undersøges kommunernes formelle organisering af sprogvurderinger og samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter. Desuden undersøges det gennem semi-strukturerede gruppeinterviews, hvordan pædagoger, tale-hørekonsulenter og forældre oplever og vurderer forløbet omkring 3-årssprogvurdering og den efterfølgende sprogindsats/talepædagogisk forløb.

Med henblik på at belyse samarbejdet om sprogvurderinger kvalitativt er Gladsaxe og Nyborg udvalgt som de to casekommuner. Udvalgelsen er sket ud fra to kriterier. For det første er kommunerne udvalgt ud fra demografiske faktorer og ønsket om at repræsentere forskellige typer kommuner. Gladsaxe er valgt som en typisk forstadskommune (62.562 indbyggere), der har en stor social spredning. Nyborg er udvalgt som en typisk provinskommune (31.714 indbyggere), der tillige repræsenterer institutioner både på landet og i byen. Det andet kriterium har været kommunens organisering af sprogarbejdet. I begge kommuner har man udnævnt sprogangsvarlige i institutionerne.

Begge kommuner anvender det elektroniske managementsystem *Sprogvurdering.dk*² i forbindelse med 3-års sprogvurdering. Dette betyder, at registreringen af børn og sprogvurderingerne forløber systematisk, og at sprogvurderingerne registreres i en central database.

Den videre udvælgelse af 2 institutioner i hver kommune er sket i samarbejde med konsulenter i kommunerne. I Nyborg er udvælgelsen sket ud fra land/by kriteriet. Den ene institution er således en mindre børnehave på landet (42 børn, 3-6 år), mens den anden børnehave er lidt større (60 børn, 3-6 år) og beliggende i Nyborg centrum. I Nyborg er begge de interviewede sprogpædagoger uddannet som sprogvejledere, og begge er desuden souschef i institutionen.

I Gladsaxe er der udvalgt to socialt forskelligt placerede institutioner. Den ene er en stor, integreret institution (børnehus med 110 børn) og beliggende i et område med socialt boligbyggeri. Den anden institution er en mindre, integreret institution (ca. 50 børn 0-6 år) og ligger i et villakvarter, som betegnes som social velstillet. I Gladsaxe blev der udvalgt én institution, hvor sprogpædagogen har lang erfaring med sprogarbejde blandt andet i kraft af sprogarbejde i forbindelse med § 4A, mens der i den anden institution ikke er så lang tradition for sprogarbejdet. I begge institutioner har sprogpædagogen deltaget i et 3-dages kursus om sprogvurderinger.

For begge kommuner viste det sig, at børn under særlig indsats i sig selv blev et kriterium, idet ikke alle institutioner har erfaringer med børn, der tilbydes særlig indsats. Det faktum, at en del

² Sprogvurdering.dk er et elektronisk managementsystem til håndtering af *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* og er udviklet af Center for Børnesprog, Syddansk Universitet i samarbejde Mikroværkstedet A/S (Jensen, Jørgensen og Bleses, 2009).

institutioner har ingen eller kun få erfaringer med børn, der tilbydes fokuseret eller særlig indsats skal derfor medtænkes i refleksioner over samarbejdet om 3-års sprogvurdering.

Sprogvurderinger af tosprogede børn følger egen lovgivning (§ 4a i Folkeskoleloven), og er ikke et fokuspunkt i undersøgelsen. § 4a indgår i det omfang det er relevant i forhold til casekommunerne.

Baggrund og organisering af sprogarbejdet i de to kommuner

Gladsaxe kommunes organisering af 3-års sprogvurdering

Gladsaxe Kommunen har i 2009 omorganiseret på daginstitutionsområdet og har dannet nye, såkaldte børnehuse. De fleste børnehuse er integrerede og har både vuggestuegrupper og børnehavegrupper. Et børnehus har fælles pædagogisk leder og varierer i størrelse fra 2 til 8 grupper. Et typisk børnehus har 2 vuggestuegrupper og 2 børnehavegrupper. Kommunen har organiseret arbejdet med sprogvurderinger sådan, at hvert enkelt børnehus har mindst en sprogpædagog, som er ansvarlig for og udfører alle sprogvurderinger af tosprogede, 3-årige børn. Sprogpædagogerne i kommunen blev i 2007 opkvalificeret på et 3-dages kursus og fungerer i institutionen som vejledere for kollegaer i forhold til opfølgningen på sprogvurderinger. I kurset indgik introduktion til sprogvurderingsmaterialet samt til procedurer i forbindelse med sprogvurderinger. 1½ dag handlede om konkrete tiltag i det opfølgende sprogarbejde. Det er planlagt at følge op med kurser for nye sprogpædagoger og målet er, at hvert børnehus har mindst to sprogpædagoger med henblik på at sikre kontinuitet og at undgå, at institutioner står uden sprogpædagoger i perioder. I 2007 blev alle pædagoger i kommunen tilbudt et 3 timers aftenkursus om sprogvurderingen, med henblik på at støtte implementeringen af sprogvurderinger. Kommunen har tidligere besluttet at anvende materialet *Tidlig registrering af sprogudvikling* (herefter TRAS)³ og tale-hørekonsulenterne afholder løbende TRAS-kurser for daginstitutionerne. Kurserne og arbejdet med TRAS betegnes af en af sprogpædagogerne i interviewet som en vigtig opkvalificering på sprogområdet, som nu danner videns- og erfaringsgrundlag for hendes arbejde med sprogvurderinger.

I Gladsaxe kommune varetages sprogvurderinger under § 4a af tale-hørekonsulenterne fra Sprogcenteret (PPR). Ud fra en konkret vurdering afgøres det om barnet skal tilbydes sprogstimulering i sprogcenteret, eller om sprogstimuleringen kan foregå i institutionen.

³ Special-Pædagogisk Forlag, 2003. Tidlig registrering af sprog er et norsk udviklet materiale til vurdering af børns sprog fra 2-5 år. Materialet anvendes i en del kommuner som opfølgning. Ifølge EVA (2009) anvender 49 af 93 deltagende kommuner i deres nyeste undersøgelse, TRAS som opfølgning på 3-års sprogvurdering/indsats.

Kommunen har afsat ekstra, årlige ressourcer i forbindelse med indførelsen af sprogvurderinger. Ressourcerne anvendes til kurser for sprogpædagoger, og til *Sprogvurdering.dk*. Endelig fordeles der timer til institutionerne ud fra antal børn svarende til ca. 1 time pr. uge pr. børnehus i gennemsnit til at udføre sprogvurderinger. Kommunen planlægger at fastholde dette så længe, at sprogvurdering skal tilbydes alle børn.

Procedurerne for 3-års sprogvurdering

Kommunen anvender managementsystemet *Sprogvurdering.dk* i forbindelse med 3-års sprogvurdering. Dette betyder, at hver enkel institution får besked, når et barn i institutionen skal sprogvurderes. Barnets score registreres centralt i *Sprogvurdering.dk*'s database, som samtidig sikrer, at der udsendes besked til PPR om hvilke børn, der er vurderet til særlig indsats. Det er i kommunens vejledning om sprogvurderinger fastlagt, at det er sprogpedagogen/lederen i institutionen, der ved en sprogvurdering der peger på særlig indsats, tager kontakt til talehørerlæreren og dermed sikrer igangsættelsen af en opfølgning for børn, der vurderes til særlig indsats.

Kommunen anbefaler, at børnene sprogvurderes lidt før 3 år, idet det er praksis, at sprogvurderingen indgår i 3-årssamtalen med forældrene. Det er almindeligt, at sprogpedagogen tager imod barnet i børnehaven, foretager sprogvurdering samt varetager 3-års samtale med forældrene. Sprogpedagogerne er tilknyttet børnegrupper med 3-årige og det tilstræbes, at barnet kan nå at blive fortrolig med sprogpedagogen inden sprogvurderingen udføres. Efter 3 års sprogvurdering og samtale med forældrene udarbejder enten sprogpedagogen eller barnets primærpædagog en handleplan, hvis der er tale om en indsats på sprogområdet.

Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter

Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter er organiseret institutionsvist, sådan at hvert børnehus er tilknyttet en bestemt tale-hørekonsulent, som samarbejder med institutionens sprogpedagoger. Samarbejdet foregår primært gennem talehørerlærerens besøg i institutionen i forbindelse med undervisning af børn. PPR tilrettelægger desuden kurser for pædagoger. Kommunen har valgt at fastholde procedurerne for talepædagogisk bistand fra før lovvedtagelsen om obligatorisk tilbud om 3-års sprogvurdering. Det indebærer, at en vurdering til særlig indsats sædvanligvis fører til en indstilling (efter aftale med forældrene) til tale-hørekonsulent, som herefter tilrettelægger undervisning af det enkelte barn og varetager vejledning i forhold til forældre. Ifølge tale-hørekonsulenterne er der en regel om, at en indstilling skal følges op efter senest 14 dage. Tale-hørekonsulenterne vurderer, at dette er muligt og normalt efterleves. Der er således en meget klar ansvarsplacering hos tale-hørekonsulenten, der tilbyder undervisning af barnet samt vejledning af forældre og det pædagogiske personale. Undervisningen kan både foregå hos tale-hørekonsulenten og i institutionen.

For børn der vurderes til fokuseret indsats gælder det, at institutionen varetager handleplanen og det opfølgende sprogarbejde men med mulighed for at drøfte sprogvurdering og indsats med den

tilknyttede tale-hørekonsulent. Sprogpædagogen har ansvar for udarbejdelsen af en handleplan for barnet, mens det i de to interviewede institutioner er en pædagog tæt på barnet, der har ansvaret for opfølgningen. Tale-hørekonsulenterne varetager desuden en mere konsultativ rolle i forbindelse med fokuseret indsats.

Der er ikke formuleret faste procedurer for evaluering af fokuseret indsats, men pædagoger og tale-hørekonsulenter oplyser, at man har en løbende kontakt om de enkelte børn og drøfter indsatsen for både fokuseret indsats og særlig indsats. Kommunen anvender desuden TRAS. Ved særlig indsats træder procedureerne og testmetoderne for talepædagogisk indsats i kraft og evaluering forløber efter behov.

Erfaringer med 3-års sprogvurdering

Kommunen har ifølge områdelederen ikke oplevet, at der bliver indstillet flere børn til talepædagogisk forløb efter indførelsen af 3-års sprogvurdering. Dette bekræftes af de interviewede tale-hørekonsulenter. Fordelingen mellem de 3 sproglige profiler (generel, fokuseret og særlig indsats) i sprogvurderingen har både i 2008 og 2009 ligget lidt anderledes end forventet i *Sprogvurderingsmateriale for 3-årige*. Fordelingen mellem indsatsgrupperne ses nedenfor:

Gladsaxe Resultat af 3-års sprogvurdering (november 2009)	Antal børn der er sprogvurderet efter <i>Sprogvurderingsmateriale for 3-årige, etsprogede</i>	Generel indsats	Fokuseret indsats	Særlig indsats
2008	501	459	28	14 (9 drenge)
	100 %	91,6 %	5,6 %	2,8 %
2009	410	370	21 (11 drenge)	19 (15 drenge)
	100 %	90,2 %	5,1 %	4,6 %

I 2009 er der knap 5 % børn, der er vurderet til særlig indsats, hvilket svarer til det forventede ud fra normeringen af vurderingsmaterialet. Andelen af børn der er vurderet til fokuseret indsats (5,1 %) ligger lavere end de 10-15 %, som man forventer på baggrund af normeringen i sprogvurderingsmaterialet.

I en forespørgsel hos de institutioner i kommunen, der har børn, der er vurderet til særlig indsats, oplyser 11 ud af 12 til områdelederen, at de på forhånd havde mistanke om disse børn, og at deres

sprogvanskeligheder alligevel ville være opdaget. Dette betyder dog ikke, at pædagogerne i interviewet oplever det som formålsløst at sprogvurdere – herom senere.

Områdelederen vurderer ikke, at sprogvurderingerne har ført til mere arbejde for tale-hørekonsulenterne og det vurderes heller ikke, at tale-hørekonsulenternes rolle har forandret sig. Begge institutioner i Gladsaxe oplyser, at de har børn der er vurderet til fokuseret indsats, hvor sprogvejleder har ønsket tale-hørekonsulenten involveret.

Ifølge områdelederen er det generelle indtryk, at sprogpædagogerne har gode erfaringer med selve udførelsen af sprogvurderingen. Sprogvurderingen udføres på 16-18 minutter og opleves af pædagogerne som et godt arbejdsredskab, der bidrager til et tættere kendskab til barnet.

Kommunen har ikke oplevet, at forældre i væsentlig grad vælger 3-års sprogvurdering fra. Områdelederen oplyser, at det er under 10 % af børnene, der ikke er sprogvurderet på baggrund af, at forældrene har sagt nej, tak til 3-års sprogvurdering. En ret høj andel (30-40 %) af børnene er ikke sprogvurderet efter *Materiale til 3-års sprogvurdering*, fordi de er tosprogede og dermed vurderes med et andet materiale i Sprogcenteret.

Nyborg kommunes organisering af 3-års sprogvurdering

I Nyborg kommune har man valgt, at alle institutioner/børnehaver udpeger en sprogansvarlig pædagog. Den sprogansvarlige er sammen med lederen i institutionerne blevet tilbudt et introduktionskursus i *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*. Den sprogansvarlige er typisk ansvarlig for udførelsen af alle 3-års sprogvurderinger samt at udarbejde handleplanen for børn, der falder inden for fokuseret indsats. Sprogansvarlig samarbejder med PPR/ tale-hørekonsulenter om såvel børn, der falder inden for fokuseret indsats og inden for særlig indsats. I større institutioner vejleder sprogvejleder desuden kollegaer i at udføre sprogvurderingen og det opfølgende sprogarbejde. I Nyborg kommune varetages sprogvurderinger under § 4a af den sprogansvarlige pædagog, ligesom § 4a sprogstimulering også foregår i sproggrupper i institutionen.

Kommunen har i 2008 uddannet 24 sprogvejledere gennem en særlig tilrettelagt sprogvejlederuddannelse (UCL) med 6 moduler og i alt 120 timer. Alle dagtilbud har således haft en pædagog under uddannelse til sprogvejleder og samtidig er der uddannet én central sprogvejleder som institutionerne kan søge vejledning og hjælp hos. Sigtet er, at alle sprogansvarlige gennemgår dette eller tilsvarende kompetenceudviklingsforløb. Alle dagtilbud er i 2007 desuden blevet introduceret til TRAS, som pædagogerne opfordres til at anvende, når de indstiller et barn til PPR/talepædagogisk indsats.

Kommunen har afsat ekstra ressourcer til 3-års sprogvurdering i form af en pulje til arbejdet med selve sprogvurderingerne, svarende til ca. 500,- kr. pr. barn, der skal sprogvurderes. Desuden er der en pulje til det opfølgende sprogarbejde (ressourcetimer), som fordeles ud fra en rapportering om

opfølgende indsats i institutionen. Støttepædagogkorpset har desuden fået tildelt midler til varetagelse af sprogvurdering af børn i private institutioner eller hjemmepasning. I 2008 blev der afsat penge til sprogvejlederuddannelse samt til introduktion til og igangsætning af sprogvurderingerne og der er planer om at efteruddanne flere sprogpædagoger. PPR er ikke tilført ekstra midler i forbindelse med indførelsen af 3-års sprogvurdering.

Procedurerne for 3-års sprogvurdering

Kommunen anvender managementsystemet *Sprogvurdering.dk* i forbindelse med 3-års sprogvurdering.

Kommunen anbefaler i *Mål og rammer for sprogvurdering*, at børnene sprogvurderes mellem 3 år og 3,4 år, sådan at barnet har været et par måneder i børnehaven og er tryk ved rammerne.

Også i Nyborg Kommune er det institutionens ansvar at tage kontakt til PPR, hvis sprogvurderingen peger på det. Dette foregår via en indstilling efter forældrenes samtykke. Her anbefales pædagogerne som nævnt at supplere sprogvurderingen med en TRAS-vurdering, ligesom tale-/hørerkonsulenterne anbefaler, at en eventuel indstilling drøftes med tale-hørerkonsulenten (anonymt/konsultativt) før den indgives⁴.

Kommunen har udarbejdet sine egne ark til at beskrive handleplanen for henholdsvis fokuseret og særlig indsats. Det varierer om det er sprogvejleder eller barnets primærpædagog, der har ansvaret for handleplanen. I nogle institutioner har sprogvejleder ansvaret for udarbejdelsen af handleplanen, mens den konkrete opfølgning varetages af primærpædagogen.

Institutionerne indberetter 2 gange årligt om handleplanerne til forvaltningen, og der tildeles herefter automatisk ressourcer ud fra antal børn under fokuseret og særlig indsats.

Der kan i samarbejde med PPR desuden ansøges om ekstra ressource timer til opfølgning evt. i form af støttetimer.

Evaluering af sprogarbejdet.

Det er ikke formuleret faste/formaliserede procedurer for evaluering af sprogarbejdet under fokuseret indsats, men en af de interviewede sprogvejledere har etableret sin egen procedure, sådan at det efter 2 måneder tages op med primærpædagogen og forældre om der skal foregå yderligere indsats, arbejdes med andre opgaver eller andet. Begge sprogvejledere oplyser, at de følger både fokuseret og særlig indsats op med TRAS vurderinger.

Når barnet er indstillet til talepædagogisk indsats følger tale-hørerkonsulenter op med de sædvanlige procedurer i PPR-regi.

Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørerkonsulenter

Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørerkonsulenterne er også i Nyborg organiseret institutionsvist, sådan at hver institution er tilknyttet en bestemt tale-hørerkonsulent, som samarbejder med institutionens sprogvejleder. For børn der vurderes til fokuseret indsats gælder det,

⁴ jf. internt papir fra PPR: *Samarbejdet mellem sprogvejledere og tale/hørerelevanter*. Bilag fra temadag 1/10-09.

at institutionen varetager handleplanen og det opfølgende sprogarbejde men med mulighed for at drøfte sprogvurdering og sprogindsatsen med den tilknyttede tale-hørekonsulent. PPR har etableret en praksis, hvor tale-hørekonsulenterne også vejleder institutionerne i forhold til handleplaner for børn, der tilbydes fokuseret indsats.

Når et barn indstilles til talepædagogisk indsats tilbydes der en talepædagogisk vurdering (½ årligt) og evt. talepædagogisk undervisning. Undervisningen foregår enkeltvis i institutionen, eller ved mere alvorlige sprogvanskeligheder i sproggruppe i Odense. Den talepædagogiske indsats kan endvidere bestå af konsultativ bistand til forældre eller til børnehaven. Hvis barnet har større sprogvanskeligheder men vurderes at have bedst af at blive i institutionen kan tale-hørekonsulenterne desuden indstille til, at barnet får støttetimer (støttepædagogkorps) i institutionen.

I Nyborg har man gode erfaringer med at arbejde i netværk (sprogvejledergruppemøder inddelt i 3 områder), hvor sprogvejledere kan videndele og invitere tale-hørekonsulenter til at deltage med input eller sparring. Pædagogisk konsulent har her en samlende rolle og arrangerer eksempelvis temadage. Såvel pædagogisk konsulent som pædagogerne i interviewet fremhæver gevinsten ved at samle sprogvejlederne på en fælles efteruddannelse. Dette har givet mulighed for videndeling og materialeudveksling.

Erfaringer med 3-års sprogvurdering

Kommunen har ifølge pædagogisk konsulent samt tale-hørekonsulenterne i interviewet ikke oplevet, at der bliver indstillet flere børn til tale-hørekonsulent efter indførelsen af 3-års sprogvurdering. Fordelingen mellem de 3 sproglige profiler (generel, fokuseret og særlig indsats) i 2008 og 2009 ses nedenfor:

NYBORG Resultat af 3-års sprogvurdering 2009	Antal børn der er sprogvurderet efter <i>Sprogvurderingsmateriale for 3-årige, incl. tosprogede børn</i>	Generel indsats	Fokuseret indsats	Særlig indsats
2008	123 (72 piger, 51 drenge)	102	6 (3 drenge)	15 (6 drenge)
	100 %	82,9 %	4,9 %	12,2 %
2009	245 (114 drenge, 131 piger)	196	23 (14 drenge)	26 (20 drenge)
	100 %	80,0 %	9,4 %	10,6 %

Procentsatsen for særlig indsats ligger altså i 2009 højere end det forventede ifølge *Sprogvurderingsmateriale for 3-årige*. De tosprogede børn bliver i modsætning til i Gladsaxe Kommune sprogvurderet med *Tillægsmateriale til Sprogvurderingsmateriale for 3-årige* og er derfor registreret i ovenstående tal. I kommunen vurderer man, at dette afspejles i den højere procentsats af fokuseret og særlig indsats. Kommunen er i gang med at fastlægge procedurer og opfølgende sprogvurdering for de tosprogede børn.

Pædagogisk konsulent vurderer som nævnt ikke, at 3-års sprogvurdering har ført til, at flere 3-årige indstilles til tale-hørekonsulenterne, men hun vurderer, at det konsultative arbejde i institutionerne er tiltaget. Tale-hørekonsulenternes rolle vurderes altså at have forandret sig i en mere konsultativ retning, hvilket både pædagoger og tale-hørekonsulenter også bekræfter i interviewet (se nedenfor).

Sprogvejlederne oplyser i interview, at sprogvurderingerne er tidsmæssigt overkommelige at udføre, efter at de har opnået en god erfaring og rutine med materialet. Selve testdelen tager ikke mere end 15 minutter.

Ud fra tal fra *Sprogvurdering.dk* ses det, at ca. 8 % af forældrene har sagt nej, tak til sprogvurdering i 2009.

Opsamling

De to kommuner har i casestudiet vist sig at være ret ens i deres etablering af praksis omkring 3-års sprogvurdering. Begge kommuner har valgt at udnævne sprogansvarlige i institutionerne. I begge kommuner har man valgt at bibeholde et klart skel mellem pædagogernes og tale-hørekonsulenternes rolle, sådan at ansvaret for særlig indsats meget klart er placeret hos tale-hørepædagogen. I begge kommuner er det praksis at tale-hørekonsulenten vejleder institutionerne om fokuseret indsats. Begge kommuner oplyser, at der ikke indstilles flere børn til PPR efter indførelsen af 3-års sprogvurdering. Kommunerne adskiller sig ved forskellig praksis omkring sprogvurdering af tosprogede børn I nyborg anvendes *Tillægsmateriale til Sprogvurderingsmateriale for 3-årige*, mens man i Gladsaxe anvender *Vis hvad du kan*.

I det følgende analyseres det, hvordan pædagoger og tale-hørekonsulenter i de to kommuner vurderer deres samarbejde og rammerne herfor.

Interviews med pædagoger og tale-hørekonsulenter

Baggrund for interviews

Der er i begge kommuner udvalgt to institutioner, hvorfra sprogvejleder/sprogpædagog og den tilknyttede tale-hørekonsulenter deltog i interview. Der er således gennemført 2 gruppeinterviews med hver 2 sprogvejledere og to tale-hørekonsulenter. I Gladsaxe har de medvirkende sprogansvarlige pædagoger titlen sprogpædagog, mens de to pædagoger i Nyborg begge er uddannede sprogvejledere (diplomuddannelsen). Begge de interviewede sprogvejledere i Nyborg er også souschef i deres institution. I analysen benyttes betegnelsen sprogpædagog som en fællesbetegnelse for de interviewede pædagoger, som alle har ansvar for sprogområdet i institutionen.

Som tidligere nævnt, er der forskel på hvor mange børn, der vurderet til særlig indsats i institutionerne. Også i interviewene fremgår det, at erfaringsgrundlaget for samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter varierer mellem institutionerne. I de involverede institutioner har sprogvurderingerne i 2009 vist følgende fordeling:

2009	Hyldegården, Gladsaxe	Kongshvile, Gladsaxe	Bjergbakken, Nyborg	Taarnborg, Nyborg
Generel indsats	8	7	8	9
Fokuseret indsats	1	0	0	1
Særlig indsats	2	0	1	5

2008	Hyldegården, Gladsaxe	Kongshvile, Gladsaxe	Bjergbakken, Nyborg	Taarnborg, Nyborg
Generel indsats	10	8	3	6
Fokuseret indsats	0	0	0	2
Særlig indsats	1	1	1	2

Det ses her, at det kan være meget få børn, der udgør grundlaget for samarbejdet mellem pædagog og tale-hørekonsulent. Som tidligere nævnt indgår tosprogede børn i registreringerne i Nyborg, mens man i Gladsaxe ikke medregner tosprogede børn. I Bjergbakken (Nyborg) har man ingen børn med tosproget baggrund.

Interviewene foregik som semi-strukturerede interviews på baggrund af en interviewguide, hvor følgende temaer var centrale:

- Faglighed og kompetencer
- Samarbejdet og samarbejdsformer i det opfølgende sprogarbejde
- Rammer, procedurer og evaluering i det opfølgende sprogarbejde
- Sprogarbejdets integrering i hverdagen
- Ønsker til og udfordringer i samarbejdet
- Forældresamarbejdet – erfaringer og udfordringer

I det følgende analyseres interviewene på tværs af kommunerne og ud fra de temaer der fremtræder i interviewene.

Faglighed, roller og kompetencer i sprogvejlederens arbejde

De interviewede sprogpædagoger oplyser samstemmende, at de oplever, at deres faglighed er blevet styrket i forbindelse med ansvaret som sprogpædagog. Selve *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* har bidraget til oplevelsen af en tydeligere faglighed, fordi de meget konkrete og mere "objektive" (normerede) vurderinger i form af et scoreresultat, styrker pædagogerne i deres udmeldinger til såvel tale-hørekonsulenter som til forældre. De konkrete testscore ud fra *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* opleves som mindre subjektive og styrker dermed pædagogernes følelse af sikkerhed i vurderingen.

Sprogvejlederne har positive erfaringer med at få en form for ekspertrolle i institutionen. Uddannelsen til sprogvejleder i Nyborg har skabt et positivt og udviklende fokus på sprogområdet. Pædagogerne oplever her, at blive brugt meget af såvel kollegaer som forældre i forbindelse med spørgsmål og drøftelser om børns sprog. I begge kommuner betoner man vigtigheden af at sprede viden om sprogarbejdet til hele personalegruppen. Som eksempel nævnes, at hele personalegruppen inddrages i overvejelser over, hvordan man kan arbejde med sprogforståelse i hverdagen. Lege, aktiviteter og materialer gennemgås på personalemøder i en af institutionerne. Et andet eksempel der bringes frem, er materialeskuffer, som en sprogvejleder har etableret ud fra de forskellige sprogområder i sprogvurderingen, og som kollegaer kan anvende og hente inspiration fra. Man kan sammenligne sprogvejleders rolle med tale-hørekonsulenternes konsultative rolle, og pædagogerne betoner da også vigtigheden af denne rolle i forhold til kollegaer. I begge kommuner gælder da også, at sprogvejlederen har en vejledende rolle over for kollegaer i forhold til arbejdet med barnets handleplan. Direkte adspurgt om den nye ekspertrolle har negative implikationer, for eksempel at kollegaer fralægger sig ansvar for sprogområdet, svarer pædagogerne enstemmigt, at de ikke oplever negative sider af deres "ekspertrolle"⁵.

Hverken i Nyborg eller Gladsaxe vurderer sprogpædagogerne, at deres rolle er ændret i forhold til tale-hørekonsulenten efter indførelsen af 3-års sprogvurdering. Sprogpædagogerne beskriver, at der er et tydeligt skel mellem pædagogkompetencer og tale-hørekonsulentens kompetencer, og at man ikke oplever, at have fået nye opgaver/roller ud over at udføre sprogvurderinger. I begge kommuner prioriterer man den talepædagogiske undervisning højt og har fastholdt den tidligere praksis, hvor tale-hørekonsulenten har ansvar for og udfører den talepædagogiske bistand. Tale-hørekonsulenterne fremhæver i forbindelse med en sprogpædagogs ønske om opkvalificering inden for det fonologiske område tydeligt skellet mellem det almene og det specifikke. Tale-

⁵ Jf. Lars Holm (2009) som på baggrund af en evaluering af sprogvurderinger i Københavns kommune ser en fare for ekspertgørelse af sprogområdet.

hørekonsulenterne peger på, at den talepædagogiske undervisning er meget specifik, og at pædagoger ikke behøver at gå dybt ind i arbejdet med f.eks. lyde. Dette er et konkret eksempel på en mere generel holdning hos både pædagoger og tale-hørekonsulenter om at fastholde kompetenceskellet mellem professionerne. Holdningen afspejles i udsagnet: *Jeg er virkelig skeptisk over al den information, der bliver hældt på pædagogen. Pædagoger skal høre på alle mulige der giver råd, psykologer osv. – men de kan ikke udføre alle de ting.* En pædagog udtaler i samme forbindelse, at det er vigtigt at italesætte, at egentlig talepædagogisk undervisning ikke er hendes kompetenceområde. I Gladsaxe udtrykker man enighed om, at tale-hørekonsulenternes konkrete arbejde med børnene (undervisning og forældrevejledning) skal fastholdes og ikke må erstattes med mere vejledende funktioner i institutionerne.

Der synes således i begge kommuner at være en konsensus om, at pædagogerne fortsat skal varetage det almene sprogfokus, mens tale-hørekonsulenterne varetager undervisning af børn med sprogvanskeligheder (særlig indsats). Opfattelsen udtrykkes eksempelvis i følgende citater: *"Man skal ikke blande de to roller"* *"Det er ikke mit kompetenceområde"*, *"når det (sproget) ikke udvikler sig normalt tilkalder pædagogerne os"*.

I Nyborg kommune oplyser tale-hørekonsulenterne dog, at deres konsultative rolle i forhold til pædagoger er blevet mere central. Tale-hørekonsulenterne vejleder sprogvejleder i forhold til hendes arbejde med sproggrupper i institutionen og med handleplaner for fokuseret indsats, ligesom der vejledes før en evt. indstilling til tale-hørekonsulent. Samtidig udtrykker tale-hørekonsulenterne et ønske om mere kontinuerlige former i det konsultative arbejde og ønsker at kunne vejlede mere om sprogarbejdet i hverdagen.

I Gladsaxe oplyser en tale-hørekonsulent, at hendes opgave over for pædagoger i høj grad er at inspirere og vejlede alle i institutionen om idéer og metoder i sprogarbejdet med sigte på at uddelegere sprogarbejdet til stuen. Som nævnt ovenfor er man dog meget opmærksomme på, at pædagoger ikke kan pålægges egentlige talepædagogiske undervisningsopgaver, og at pædagoger ikke kan rumme alle de gode råd og anbefalinger som forskellige faggrupper opstiller for den pædagogiske praksis.

Faglighed

I Nyborg har pædagogerne 6 moduler (særligt tilrettelagt) på sprogvejlederuddannelse bag sig. I Gladsaxe har pædagogerne deltaget i et 3-dages kursus – men kommunen har løbende haft fokus på sprog gennem mindre kurser som f.eks. TRAS-kurser. Desuden udtrykker pædagogerne, at man i kraft af et længerevarende projekt i kommunen (DAP – Dokumentation af Pædagogiske Læreplaner) har kompetenceudviklet sig løbende og i kraft af projektet også har udviklet sprog som fokusområde.

Tale-hørekonsulenterne i Nyborg vurderer, at diplommodulerne for sprogvejlederne har ført til en mere specifik viden om sprog og indsigt i de forskellige områder af sproget og nævner, at pædagogerne f.eks. er mere bevidste om distinktionen mellem impressivt og ekspressivt sprog. Der etableres dermed også et fælles fagsprog, som styrker pædagogernes arbejde med sprog, ifølge tale-

hørekonsulenterne. I Gladsaxe vurderer tale-hørekonsulenterne, at fagligheden blandt pædagoger er øget over tid gennem mange forskellige tiltag i kommunen som f.eks. det nævnte dokumentationsprojekt (DAP), TRAS-kurser osv.

Kompetenceudvikling

Sprogpædagogerne udtrykker samlet, at de føler sig godt klædt på til at varetage sprogområdet og vejlederollen. Samtidig påpeger pædagogerne, at der er behov for at flere opkvalificeres på sprogområdet. I Gladsaxe udtrykker man bekymring for om nyuddannede pædagoger uden erfaring med sprogarbejde er godt nok rustet til opgaven. Man frygter, at mange års løbende kompetenceudvikling på sprogområdet vil mistes i kraft af generationsskifte i pædagogstanden. I Nyborg peger man på, at udskiftning af sprogpædagoger hele tiden genererer behov for opkvalificering af nye sprogpædagoger.

Der nævnes kun enkelte specifikke områder med kompetenceudviklingsbehov. En pædagog i Nyborg oplever et behov for yderligere opkvalificering inden for det fonologiske område med lyde, udtale og styrkelse af mundmotorik som eksempel. En pædagog i Gladsaxe peger på, at hendes institution har børn, hvis sprogproblemer knytter sig til andre problematikker, og at man har et opkvalificeringsbehov i relation til dette. Sprogpædagogerne udtrykker ellers ikke et stort behov for yderligere opkvalificering (egen) på sprogområdet, men peger på mere generelle problemstillinger i forhold til opkvalificering. Således påpeger pædagogerne, at det er sårbart, at sprogområdet er samlet hos én person. Der er derfor behov for at dele viden og være flere på sprogområdet i samme institution. I Nyborg vurderer tale-hørekonsulenterne i relation hertil, at man ved at sprede ansvar og kompetencer på flere pædagoger fremmer oplevelse af, at sprogområdet er et fælles ansvar og et fælles udviklingsområde.

I relation til resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen, som viste at et flertal af respondenterne efterspørger opkvalificering på sprogområdet, kan det overvejes om Gladsaxe og Nyborg skiller sig ud på dette område. Det forhold, at pædagogerne ikke oplever at have fået egentlige talepædagogiske opgaver, at tale-hørekonsulenterne fortsat har ansvar for særlig indsats, og at tale-hørekonsulenten desuden involveres i forhold til fokuseret indsats, kan medvirke til, at man i de to casekommuner oplever et mindre behov for opkvalificering, end det spørgeskemaundersøgelsen viste. Samtidig har sprogvejlederne i Nyborg et højt efteruddannelsesniveau på sprogområdet sammenlignet med det generelle billede i spørgeskemaundersøgelsen.

Samtidig skal det bemærkes, at pædagogerne i interviewene peger på at metoder og materialer i sprogarbejdet er et område, hvor samarbejdet med tale-hørekonsulenter kan udvides, og hvor man efterspørger ny viden. Dette afspejler resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, hvor 41,2 % af respondenterne peger på opkvalificering i forhold til sprogstimulering.

Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter

Samarbejdsformerne er i begge kommuner i udgangspunktet organiseret omkring de enkelte børn (typisk efter vurderingen særlig indsats) og er dermed meget afhængige af antallet og frekvensen af børn, der er vurderet til indsats. I nogle institutioner kommer tale-hørekonsulenten ofte og har en meget kontinuerlig kontakt med sprogvejleder, mens kontakten i andre institutioner er mere sporadisk.

I begge kommuner beskrives samarbejdet som meget uformelt, men velfungerende (i de interviewede institutioner).

I Nyborg fremhæves den ugentlige "gangsnak" som en vigtig del af samarbejdet, hvor man ad hoc drøfter aktuelle sager og spørger/vejleder om aktiviteter osv. Det fremgår af interviewet, at de nære personlige relationer mellem pædagog og tale-hørekonsulent vurderes at have en afgørende betydning for kvaliteten i samarbejdet. Der nævnes dog også eksempler på, at sprogvejlederens arbejdstid ikke harmonerer med tale-hørekonsulentens tid i institutionen, ligesom nogle institutioner efterspørger mere fastlagte møder. Dette påpeger, at den uformelle samarbejdsform ikke altid er velfungerende.

Den uformelle samarbejdsform er stærkt afhængig af kontinuerlige besøg i institutionen og dermed af antallet af børn, der modtager talepædagogisk bistand. Tale-hørekonsulenterne oplyser desuden, at denne uformelle samarbejdsform er meget følsom overfor de forskellige institutioners prioritering af sprogområdet og samarbejdet. Man oplever således, at netop sprogområde og samarbejdet med tale-hørekonsulenten nogen steder er det første der rammes ved sygdom, travlhed eller andre belastninger i institutionernes hverdag. Den samme erfaring har man i Gladsaxe, hvor prioriteringerne i den enkelte institution beskrives som meget afgørende for samarbejdet. Det skal nævnes, at man i den ene institution i Gladsaxe kun har haft to børn som er tilbudt sprogingdsats. Begge deltager nu i sproggruppe 3 gange om ugen, og samarbejdet med tale-hørekonsulenten er derfor begrænset.

Institutionernes organisering og facilitering af sprogarbejdet

I begge interviews fremgår det, at organiseringen af arbejdet i institutionen opleves at have afgørende indflydelse på, hvordan samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter fungerer. Tale-hørekonsulenterne udtrykker, at der er stor forskel på, hvorvidt institutionen har prioriteret sprogarbejdet og samarbejdet med tale-hørekonsulenten, og hvorvidt der er afsat reel tid til samarbejdet. En pædagog supplerer synspunktet med den vurdering, at lederens evne til at organisere arbejdet i institutionen hensigtsmæssigt er et vigtigere aspekt end tid i forhold til at varetage sprogarbejdet og samarbejdet med tale-hørekonsulenten.

Pædagogerne fortæller i begge kommuner og i overensstemmelse med tale-hørekonsulenterne, at de oplever store forskelle på, hvor godt sprogområdet varetages i forskellige institutioner. Parametre som sygdom, personaleudskiftning og ledelsesforhold og organisering har afgørende indflydelse på, hvor godt opgaven med sprogvurderinger kan udføres. Kvalitet i det pædagogiske arbejde i institutionen beskrives som afgørende baggrundsfaktorer for et godt sprogarbejde i institutionerne

og disse faktorer benævnes med ord som "*menneskelige rammer, åndelige ressourcer, arbejdsmoral, interesse*" mm.

Endvidere betones institutionernes sociale baggrundsfaktorer som social belastning, forældreressourcer, antal børn med tosprogsbaggrund mm. som parametre, der har afgørende indflydelse på såvel karakteren af og kvaliteten i opgaveløsningen i relation til sprogvurderinger. Samtidig fremhæver tale-hørekonsulenterne i Gladsaxe, at det er afgørende, at institutionerne har uddannede pædagoger, der har en faglig baggrund for arbejdet med børn og sprog.

Kommunens overordnede udmeldinger om procedurer i sprogarbejdet vurderes at spille en væsentlig rolle. I Nyborg har man i efteråret 2009 fået klarlagt, hvordan procedurerne er i sprogarbejdet og samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter. Dette har ifølge pædagogerne haft afgørende betydning for det sprogpædagogiske arbejde. Dels er sprogarbejdet blevet mere klart defineret i institutionerne og herved er tidsforbruget med sprogarbejdet i højere grad blevet accepteret kollegialt. Dels er der nu klarhed om, hvem der gør hvad efter en sprogvurdering. Det er entydigt pædagogens ansvar at følge relevant op på en sprogvurdering, der viser enten fokuseret eller særlig indsats og at tage kontakt til tale-hørekonsulenten ved særlig indsats. Det samme gælder i Gladsaxe, men i interviewet fremgår det, at der også her har været tvivl om procedurerne.

Ønsker til samarbejdet

Overordnet skal det fremhæves, at alle de interviewede personer oplever, at samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter i de involverede institutioner fungerer godt.

I begge interviews påpeges tid som et punkt på ønskelisten, hvis samarbejdet skal styrkes. Tale-hørekonsulenterne oplever alle, at pædagogerne ikke kan afsætte mere tid til et udvidet samarbejde. Samtidig oplever tale-hørekonsulenterne heller ikke selv at have tid til at udvide samarbejdet, men peger på, at mere tid med fordel kunne anvendes til deltagelse ude i institutionerne. Der er desuden stor vilje til at varetage/deltage i opkvalificerende kurser, inspirationsdage o. lign. Som tidligere nævnt peger tale-hørekonsulenterne i Nyborg på mere tid til den konsultative del af samarbejdet med pædagoger.

Forespurgt om mulige videreudviklingsmuligheder i samarbejdet peger sprogpædagogerne i begge kommuner på ønsket om faglig inspiration i forhold til valg af materialer og metoder i sprogarbejdet. En pædagog nævner jævnlige besøg af tale-hørekonsulenterne med inspiration til materialer, metoder osv. som et ønske til samarbejdet med tale-hørekonsulenterne. En tale-hørekonsulent nævner muligheden for at observere og vejlede om sprog i hverdagen, som en udviklingsvej i samarbejdet, omend hun ikke vurderer forslaget som realistisk i forhold til tid og ressourcer.

Netværksgrupper

I Nyborg Kommune har man etableret tre mindre netværk om sprog, hvor sprogansvarlige pædagoger samles og udveksler erfaringer. En af pædagogerne har meget positive erfaringer med netværket og betoner vigtigheden af at udveksle erfaringer, drøfte aktuelle emner og at få faglige oplæg af og drøftelser med tale-hørekonsulenten. Netværkene har stor kvalitet i forhold til, at pædagoger kan videndele og sparre omkring eksempelvis metoder i sprogarbejdet og vejledning af forældre. Den anden pædagog i interviewet oplyser, at netværket i hendes område endnu ikke fungerer optimalt blandt andet på grund af mange personaleudskiftninger. Både pædagoger og tale-hørekonsulenter vurderer, at netværk bidrager meget til udvikling af faglighed og ønsker at videreudvikle samarbejdet mellem de to professioner under denne form. I Gladsaxe har man ikke etablerede netværk, men tale-hørekonsulenterne arrangerer løbende kurser for pædagoger. Tale-hørekonsulenterne betoner, at den tætte kontakt med institutionen prioriteres højest.

Evaluering af sprogindsatsen

Det fremgår af interviewene, at evalueringsrutinerne i forbindelse med fokuseret indsats ikke er særlig veldefinerede og i kraft af få erfaringer heller ikke særlig veletablerede. En pædagog udtaler således, at hun mangler erfaring med, hvordan den fokuserede indsats kan evalueres. En anden pædagog oplyser, at hun i ét tilfælde har gentaget 3-års sprogvurderingen uofficielt og på den måde fået indtryk af om sproget udviklede sig, med det resultat, at hun nu vil inddrage tale-hørekonsulenten. I forhold til forældrene foregår evaluering af fokuseret indsats gennem uformelle samtaler om barnet. Som nævnt følges sprogvurderinger op med TRAS, som dermed sikrer en systematik i opfølgningen i begge kommuner.

Når det gælder evaluering af særlig indsats er det fælles billede, at tale-hørekonsulentens procedurer og testformer tager over. Den evaluering, der efterfølgende foregår sammen med pædagogerne, betegnes i begge kommuner som uformel, løbende kontakt. I Gladsaxe lægger man vægt på at inddrage pædagogerne i disse vurderinger løbende og man betoner, at de talepædagogiske test med deres målbare instrumenter er en motiverende faktor for sprogarbejdet i institutionen. Også i Nyborg drøftes de gennemførte talepædagogiske test med sprogvejleder under uformelle former. En af tale-hørekonsulenterne lægger vægt på at inddrage pædagogen i testsituationen for derved at videndele. Det er også praksis, at man kan inddrage forældre i testsituationer.

Sprogvurderingernes relevans og betydning som sprogpædagogisk evalueringsredskab

Hverken sprogvejledere eller tale-hørekonsulenterne i de to kommuner vurderer, at 3 års sprogvurdering med *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* har ført til, at man finder flere børn med sprogproblemer, end dem man alligevel ville have været opmærksomme på. Pædagogerne oplyser enstemmigt, at de på forhånd kan udpege sprogproblemer for børn, som på baggrund af 3-års sprogvurdering skal tilbydes særlig sprogindsats.

På trods af denne enighed er der mere varierede vurderinger af hensigtsmæssigheden ved at sprogvurdere alle 3-årige. Pædagogerne fremhæver, at sprogvurderingen tilføjer et nyt og mere nuanceret billede af barnets sprogproblemer til det pædagogiske arbejde. De peger på, at dette også gør sig gældende for børn, der ikke har sprogvanskeligheder, men måske har behov for støtte på mere fokuserede områder – også når det gælder generel indsats. Pædagogerne værdsætter derfor sprogvurderingerne som et redskab til at afdække hvilke sprogområder, der skal arbejdes med. Pædagogerne udtrykker samlet set, at sprogvurderinger bidrager til en mere konkret og tydelig indsigt i barnets sprog, hvilket også styrker sprogindsatsen. En af tale-hørekonsulenterne fremhæver ligeledes dette aspekt og mener, at sprogvurderinger har en vigtig funktion, fordi arbejdet med sprogvurderinger styrker pædagogernes erfaring med og indsigt i børns sprog.

Pædagoger og tale-hørekonsulenter i Gladsaxe mener samstemmende, at man kunne begrænse arbejdet med 3-års sprogvurdering til de børn, hvor man har en mistanke om sprogproblemer eller er tvivl om et barns sproglige udvikling.

I Nyborg udtrykker en pædagog det lidt anderledes og påpeger, at hun for en mindre gruppe børn er overbevist om, at en sprogvurdering er overflødig, og at hun her mener, at man godt kunne spare sprogvurderingen. Hendes kollega er enig i dette, men pointerer, at sprogvurderinger samtidig afdækker mindre sprogproblemer (der nævnes udtaleproblemer og problemer med hørelsen) hos nogle børn, som enten ikke ville blive opdaget eller som ville være opdaget senere. Begge pædagoger vurderer, at sprogvurderingerne bidrager til en tidligere indsats, og at der med 3-års sprogvurdering registres sprogproblemer, der ellers ville være usynlige.

I Gladsaxe deler man denne opfattelse og fortæller, at sprogvurderinger ofte (også inden for generel indsats) præciserer sprogområder, der kan styrkes hos barnet, f.eks. hukommelse og sprogforståelse. Der fremstår her et skisma mellem, at man på den ene side vurderer, at det er unødvendigt at gennemføre sprogvurderinger for alle børn, men at man samtidig har erfaret, at sprogvurderingerne bidrager til en mere nuanceret og kvalificeret viden om det enkelte barns sprog.

Som en pædagog udtrykker det, så kan spørgsmålet, om det er meningsfuldt at sprogvurdere alle børn ikke besvares med et "ja eller nej". Både i Nyborg og Gladsaxe fremhæver man således, at pædagogerne i nogle tilfælde ved, at der ikke er problemer og at det er spild af ressourcer at foretage en sprogvurdering. I Nyborg har en pædagog registeret, at der for 60 sprogvurderede børn har været 4 børn, som hun helt sikkert mente, at det var overflødigt at sprogvurdere.

I Nyborg er den fælles holdningen, at selv om man oplever sprogvurderinger som ressourcekrævende, så beskrives sprogvurderingerne som værende hurtige og enkle at udføre. Ressourceforbruget vurderes at blive modsvaret af de gevinster der opnås. Under gevinster nævner man i interviewet, at sprogvurderingen er et godt arbejdsredskab og udgangspunkt for samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter. Sprogvurderingsmaterialet bliver beskrevet som et tiltag, der styrker og supplerer tidligere sprogtiltag i kommunen (f.eks. TRAS og 6-års sprogscreening i børnehaveklassen) og dermed medvirker til samlet set at løfte viden og indsats på sprogområdet. Endvidere fremhæves materialets relevans i forhold til at bevidstgøre forældre om sprogets betydning, og materialet bliver karakteriseret som et godt redskab i forældresamarbejdet.

Alt i alt er pædagoger og tale-hørekonsulenter i Gladsaxe lidt mere skeptiske over for at sprogvurdere alle 3-årige, hvilket dog knytter sig til en kritik af materialet.

I Gladsaxe kommune diskuterer man *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* på baggrund af en negativ erfaring, hvor sprogvurderingen placerede et barn, som siden viste sig at have større sprogvanskeligheder under indsatsområdet fokuseret indsats⁶. Tilfældet er enkeltstående, men bekymrer pædagoger og tale-hørekonsulenter, især fordi pædagoger og forældre på forhånd var bekymrede om barnets sprog. Sprogvurderingens positive resultat førte derved til en u hensigtsmæssig udsættelse af sprogindsatsen.

Sprogvurderingsmateriale til 3-årige kritiseres i Gladsaxe for ikke at give et tilstrækkelig bredt og nuanceret indblik i barnets sprog. Tale-hørekonsulenterne peger på, at materialet har mangler i forhold til vurdering af kommunikative færdigheder og relationer.

Tale-hørekonsulenterne adresserer her den aktuelle diskussion om sprogvurderingernes validitet, som den f.eks. er diskuteret i fagbladet *Børn og Unge*⁷. Her udtrykker Lars Holm på baggrund af en evaluering af forskellige sprogvurderingsmaterialer i Københavns Kommune den holdning, at de undersøgte sprogvurderinger (herunder *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*) ikke belyser barnets sprog i en kommunikativ helhed og dermed kan føre til isolerede mangelanalyser af barnets sprog. I interviewet i Nyborg kommune blev sprogvurderingsmaterialet ikke kommenteret indholdsmæssigt. Men i såvel Nyborg som Gladsaxe lægger man vægt på, at 3-års sprogvurdering følges op med løbende TRAS vurdering, hvilket er i tråd med, at man i *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* anbefaler, at sprogvurderingerne følges op med mere helhedsorienterede tilgange.

De forskelligrettede udsagn om sprogvurderingernes anvendelighed afspejler den aktuelle meningsdannelse blandt pædagoger, som det fremgår af BUPL's undersøgelse fra juli 2009⁸. Her vurderer 64 % af de adspurgte pædagoger, at sprogvurderinger *ikke er spild af tid*. Samtidig svarer 64 %, at kun de børn, som pædagogerne mener har brug for en test, skal have 3-års sprogvurdering tilbudt. Interviewene i nærværende undersøgelse afspejler som vist denne dobbelthed: Sprogvurderinger opleves er ikke at være spild af tid – men det opfattes ikke som hensigtsmæssigt at sprogvurdere alle børn. Samtidig peger pædagogernes udsagn på, at sprogvurderingerne faktisk afdækker sproglige problemer og nuancer, som pædagoger betegner som usynlige.

Sprogvurderingernes betydning for sprogarbejdet i institutionen

Pædagogerne i interviewene vurderer, at sprogvurderingerne har ført til styrkelse af sproget i den daglige pædagogiske praksis. Dels arbejder man med sproggrupper med særlige sprogaktiviteter og dels er man opmærksomme på at vægte sprogstimulering i hverdagen. En tale-hørekonsulent udtrykker det samme således: "*Pædagogerne har fået en viden og et fokus på sprog og har fået andre briller på i forhold til den daglige indsats. Noget af det jeg ser i institutionerne er, at der er mere fokus på sprogets betydning i samtaler og samvær*".

⁶ Barnet er siden indstillet til tale-hørekonsulent og går i sproggruppe 3 gange om ugen.

⁷ *Børn og unge* 21/ 2009

⁸ *Børn og Unge* 21/2009

Sprogvurderingerne har også på meget konkret vis forandret den daglige praksis. Både pædagoger og tale-hørekonsulenter fremhæver, at sprogforståelse er et område de har fokus på. En pædagog fortæller, at sprogforståelsesdelen i *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* er et område som børnene generelt har svært ved, og at man derfor træner dette generelt for alle børn. I begge kommuner er man opmærksomme på at træne forholdsord i daglige situationer som f.eks.: "Kan I stå ved siden af stolen". Her er altså et meget konkret eksempel på, at testen påvirker dagligdagen. Det kan overvejes om der her opstår uhensigtsmæssige sprogpraksisser med fokus på isolerede sprogområder og med tendens til at testen definerer praksis (*teaching for the test*). Dette er et aspekt, som Stig Brostrøm advarer imod med kommentaren, at man skal passe på ikke at "*bruge testen for snævert*" og at det kan være farligt at isolere sproget, som jo "*er et ledsagefænomen til stort set alle aktiviteter i livet*".

Pædagogerne opfatter det ikke selv sådan, at sprogstimuleringen foregår i isolerede sproglige tilgange. Man beskriver praksis sådan, at man i dagligdagen har fokus på forskellige sider af sproget, og at man er meget opmærksomme på legende tilgange.

I Nyborg beskrives der to forskellige måder at arbejde med sproggrupper. Dels inddeler man grupper med henblik på at samle børn med de samme sproglige fokusområder. Dels inddeler man børn med henblik på at blande gruppen så børnene kan støtte i forhold til hinandens forskellige styrker og svagheder. Man er opmærksomme på, at nogle børn "gemmer sig" og har behov for at man laver isolerede tiltag for dem. Man oplyser desuden, at man i handleplanen beskriver både aktiviteter i sproggrupper og hverdagsaktiviteter.

I Gladsaxe, hvor man arbejder i teams og projekter i børnehaverne vurderer sprogpædagogerne, at det kan være svært at sætte fokus på sprog, når et projekt har et andet tema. Der bemærkes også, at sproggrupper er lettere at passe ind i hverdagen end individuelle tiltag.

Overordnet lægger både pædagoger og tale-hørekonsulenter vægt på, at sprogarbejdet integreres i hverdagen. Der lægges vægt på, at det "*at sætte ord på handling, at kommunikere klart og at børn udvikler sprog i samspil*" er fundamentet i sprogarbejdet. Interviewene belyser ikke dybere hvilke forskellige forståelser og praksisser, der knytter sig til termen: integreret i hverdagen. Der kan her henvises til en undersøgelse i Ringsted kommune, hvor der gennem interviews og besøg i institutioner er sat tydeligere fokus på sprogarbejdet i hverdagen efter et uddannelsesforløb til sprogvejledere⁹.

Forældresamarbejdet

Sprogpædagogerne oplever, at deres faglighed et blevet mere synlig for forældrene i kraft af blandt andet handleplaner og opstilling af mål. For sprogpædagogerne betyder dette, at de bliver mødt med mere lydhørhed fra forældrene. Som tidligere beskrevet kan dette betegnes som en positiv eksperterrolle, hvor sprogpædagogerne oplever at blive anerkendt for og anvendt som fagpersoner.

⁹ Gudiksen (2010)

Det fælles og overordnede billede blandt sprogpædagogerne er, at arbejdet med sprogvurderinger har styrket forældresamarbejdet. Sprogpædagogerne vurderer, at de gennem det opfølgende sprogarbejde har fået en tættere kontakt til forældrene og generelt har et positivt samarbejde med forældre til børn, der er vurderet til fokuseret eller særlig indsats. I begge kommuner nævnes der dog eksempler, hvor forældrene har været uenige i pædagogernes vurdering af talepædagogisk behov, og hvor der på den baggrund har været vanskeligheder i samarbejdet.

Sprogpædagogerne i Nyborg oplyser, at forældre generelt involverer sig og gerne vil følge op på sprogarbejdet hjemme. Dog bemærkes det også, at hjemmets ressourcer er meget varierende og samtidig afgørende for opfølgningen i hjemmet. Sprogpædagogerne har erfaret, at vejlederrollen er meget vekslende og varierer fra instruktion til mere samarbejdende former. Vejlederrollen er således ikke nogen fast størrelse men må hele tiden reflekteres i forhold til forældrenes tilgange og ressourcer. Man fremhæver, at TRAS materialet er et godt redskab i samarbejdet med forældrene, fordi man her kan synliggøre barnets styrkesider også.

Tale-hørekonsulenterne er mere skeptiske i deres vurderinger af forældresamarbejdet. I Nyborg betegner man det som svært at organisere et kontinuerligt samarbejde med forældrene i kraft af forældrenes arbejdstider og travlhed. I Gladsaxe betegnes forældrenes deltagelse som et kardinalpunkt og i nogen tilfælde en barriere for sprogstøtten: *Man kan ikke hjælpe barnet mere, end så langt man kommer med forældrene*". Dermed påpeger tale-hørekonsulenten, at det kan være svært at mobilisere forældreindsatsen i nogle familier.

I begge kommuner betoner man vigtigheden i at komme tæt på dagligdagen i hjemmet og at anvise forældre gode samværsformer og aktiviteter, der styrker sproget. Man ønsker ligeledes at inddrage forældre i opfølgende sprogvurderinger for herved at øge forældrenes kendskab til deres barns sprog.

Interviews med forældre

Der har i casestudiet været foretaget to semi-strukturerede interviews med i alt 5 forældre fra de to kommuner¹⁰. Fire af børnene er i et talepædagogisk forløb på baggrund af 3-års sprogvurdering (særlig indsats). Et barn blev ved sprogvurdering i 2007 vurderet til fokuseret indsats til trods for forældrenes og pædagogernes bekymring (jf. ovenfor). Barnet blev et halvt år efter indstillet til tale-hørekonsulent og fik tilbudt individuel undervisning. Barnet er siden indstillet til sproggruppe 3 gange om ugen. Et andet barn (Nyborg) er indstillet til tale-hørekonsulent, men det talepædagogiske forløb er endnu ikke opstartet.

Intentionen bag interviewene har været at belyse forældres erfaringer med forløbet omkring sprogvurdering, det opfølgende sprogarbejde og samarbejdet med pædagoger og tale-hørekonsulenter. Interviewene foregik på baggrund af en interviewguide, hvor følgende temaer var centrale:

- Informationer om og inddragelse i forløbet med sprogvurdering og opfølgende sprogarbejde.
- Tilfredsheden med forløbet og tiltag for barnet.
- Samarbejdet med pædagoger.
- Samarbejdet med tale-hørekonsulenten.
- Ændringer i barnets hverdag.
- Forældrenes erfaringer med vejledning i at støtte deres barns sprogudvikling.

Resultaterne fra interviewene behandles i det følgende tematisk og på tværs af kommunerne og de forskellige erfaringer, der kommer til udtryk i forældrenes udsagn.

Forløbet omkring 3-års sprogvurdering

Forældrene oplyser samlet at være godt informeret om selve sprogvurderingen og om forældrenes del af sprogvurderingen, og at de var godt vejledt om udfyldning af sprogvurderingen.

I Nyborg oplyser en forældre, at den sidste del af forældredelen (sætningsdannelse) var svær at forstå og vurdere. Dette er et enkeltstående udsagn men bør nok tages ad notam i relation til, at netop denne forældre på flere måder udtrykker at være uforstående over for den vejledning der gives fra tale-hørekonsulenter. Der kan således påpeges, at information og formidling omkring sprogvurdering skal målrettes i forhold til forældrene, jf. også pædagogernes kommentarer om forældrenes meget forskellige ressourcer.

Forældrene oplever overordnet, at deres børn har fået tilbudt relevant og god indsats. Dog har indsatsen for ét barn været forsinket i kraft af et misvisende testresultat og et andet barn venter på talepædagogisk tiltag 4 måneder efter sprogvurdering.

¹⁰ Det er ikke lykkedes at gennemføre forældreinterviews i den ene institution i Gladsaxe. Dels fordi en forælder sprang fra og dels fordi det har været svært at finde forældre med relevante erfaringer i forhold til sprogvurdering.

Samarbejdet med pædagogerne

Forældrene udtrykker hovedsageligt, at de er godt tilfredse med samarbejdet med sprogpædagogerne.

Begge børn i Gladsaxe går som nævnt i sproggruppe hos tale-hørekonsulenterne og forældrene oplyser, at samarbejdet med pædagogerne derved ikke længere handler så meget om barnets sprog men om mere dagligdags forhold.

Det generelle billede er, at forældrene oplever forløbet efter sprogvurdering som meget uformel, med en enkel samtale efter sprogvurdering (i begge kommuner knyttet til 3. måneders samtale i børnehaven) som det eneste formelle element i samarbejdet med pædagogerne. Herefter har dialogen med sprogpædagogerne for alle forældre været præget af uformel kontakt ved hente-bringe situationer. Denne form vurderes forskelligt af forældrene. En forælder betoner den gode kontakt med pædagogen og er tilfreds med den løbende opmærksomhed pædagogen har på barnet. En anden forælder betegner den uformelle kontakt som utilstrækkelig og meget sårbar over for hentetider o. lign. Flere forældre ønsker dog at være mere inddraget i det opfølgende sprogarbejde i institutionen og evalueringen her af.

I Gladsaxe, hvor det talepædagogiske forløb har været mest intensivt ønsker begge forældre sig en formalisering af samarbejdet med sprogpædagogen. I Nyborg er dette ønske i højere grad rettet til samarbejdet med tale-hørekonsulenterne.

Forespurgt om den opfølgende sprogindsats har bevirket at relationen til sprogpædagogen har ændret sig, svarer 3 af forældrene, at de oplever at relationen er blevet bedre. Kontakten til pædagogen er blevet tættere, men ellers mener man ikke, at relationen har ændret sig. Forældrene oplever således ikke, at sprogpædagogen får en negativ ekspertrolle over for dem og deres barn.

Samarbejdet med tale-hørekonsulenterne

Forældrenes erfaringer med samarbejdet med tale-hørekonsulenterne fremstår som meget individuelle, blandt andet i kraft af forskellige typer af tiltag for børnene.

Som nævnt peger forældrene i Nyborg på et ønske om flere samtaler med og mere vejledning fra tale-hørekonsulenterne. Disse forældre ønsker flere guidelines om, hvordan de selv kan agere i forhold til barnets sprog.

En forælder oplever at være i venteposition efter, at der er gået 4 måneder fra indstillingen til interviewtidspunktet. Til gengæld har denne forælder mere uformelt været inviteret med til et sprogkursus for pædagoger.

En anden forælder oplever ikke at kunne forstå og bruge informationer fra tale-hørekonsulenten. I forhold til opfølgende sprogtest udtaler forælderen: *Vi fik papirerne tilsendt, men der står det samme med forskellige udtryk. Jeg må indrømme, at jeg ikke kan bruge dem til noget. Det står meget fagligt*". Denne forælder oplever at blive talt ned til i et bebrejdende tonefald. Forælderen beskriver her at kunne trække på sprogpædagogen som et formidlende led med ordene: *"Her kan man få en menneskelig forklaring"*.

Forældrene i Gladsaxe har været inddraget aktivt i undervisningssituationer med børnene og oplever at være godt informeret og vejledt om forældreindsatsen. De har løbende været med i evaluering og målsætning af undervisningen.

Forældrene oplyser til gengæld, at de oplever forløbet som meget krævende og at der stilles mange krav til forældrene. Det er svært at få tid til at deltage i undervisningen og selv følge op med øvelser i hverdagen. En forældre har ønsket at inddrage bedsteforældre i forløbet som aflastning, men dette blev afvist af tale-hørekonsulenten. Forældrene oplever sig selv som ressourcestærke forældre og påpeger, at andre mindre ressourcestærke forældre måske ikke ville kunne honorere de krav, der stilles til forældrenes indsats.

Samarbejdet på tværs – forældre, pædagoger og tale-hørekonsulenter

Uanset de forskellige erfaringer og udsagn om samarbejdet tegner der sig et billede af, at samarbejdet på tværs mellem forælder, pædagog og tale-hørekonsulent kan styrkes. Kun én forælder oplyser, at der har været et møde på tværs, og det var i relation til et tværfagligt møde, hvor flere fagpersoner deltog og anledningen var en anden end det opfølgende sprogarbejde.

Det fremgår af interviewet med forældrene til de to børn i sproggrupper hos tale-hørekonsulenten (Gladsaxe), at sprogarbejdet og samarbejdet om barnets sprog nu er entydigt placeret hos tale-hørekonsulenten. Der fremstår her det indtryk, at der ikke er koordineret mellem indsatsen i sproggruppen og indsatsen i institutionen. Dette bekræftes i interview med sprogpedagogen, som beskriver situationen på tilsvarende vis og bemærker, at tale-hørekonsulenter nu "*har taget over*". Forældrene beskriver sig selv som bindeled mellem institution og tale-hørekonsulenter og betoner, at dette har krævet meget energi og tid. Forældrene betegner sig selv som meget proaktive i forløbet og vurderer, at det vil være svært for mindre ressourcestærke forældre at udgøre dette bindeled.

Vejledning om støtten til barnets sprogudvikling

Alle forældre er blevet informeret om hvilke metodetiltag der er besluttet for deres barn og er derigennem også selv blevet vejledt om måder at støtte barnet hjemme. Samtidig peger forældrene på netop yderligere vejledning som et ønske til samarbejdet om barnets sprog. Selv om pædagogerne opleves som værende støttende og hjælpende, så har forældrene været i tvivl om, hvordan de selv kan deltage. I Nyborg udtrykkes denne tvivl også selv om der er opstartet et talepædagogisk forløb for to af børnene.

I Gladsaxe beskriver begge forældre til gengæld overgangen til et decideret talepædagogisk forløb, som en stor forandring, hvor forældrene får meget vejledning, og hvor der løbende opstilles mål som forældrene kan relatere sig til. Her har det talepædagogiske forløb strakt sig over længere tid.

En enkel forælder har fået tilbudt det nok lidt udsædvanlige at deltage i et kursus for pædagoger (netværksmøde) i tiden, hvor man ventede på at et talepædagogisk forløb blev iværksat. Kurset blev

oplevet som relevant og givtigt og har støttet forældrene i deres støtte til barnets sprog. Eksemplet er interessant, fordi samtlige forældre i undersøgelsen peger på, at man gerne vil deltage i informationsmøder og/eller grupper med fokus på sprogstøtte på tværs af børnenes forskellige sprogproblemer. Forældrene lægger vægt på at få anvist konkrete tilgange, som de selv kan støtte barnet med. Flere forældre formulerer desuden ønske om at kunne låne materialer og bøger og derved både styrke sproget og lette det daglige pres på forældrene, således at de ikke selv skal udvælge og finde materialer.

Barnets hverdag i relation til det opfølgende sprogarbejde

Forældrene oplyser samlet, at de ikke har noget særlig konkret billede af, hvordan sprogaktiviteter og sproggrupper foregår i institutionen. Ingen af forældrene mener dog, at deres børn oplever det som ekskluderende at deltage i sproggrupper. Alle forældrene vurderer, at deres børn oplever sproggrupper i institutionen som "*sjovt*", at der er fokus på legende tilgange, og at det ikke er nogen "*stor ting*" i barnets hverdag. De bliver "*bare kaldt ind*", fortællere en af forældrene.

Forældrene i Nyborg vurderer, at pædagogerne tæt på barnet er gode til at støtte op på sprogtiltagene gennem den daglige kontakt med barnet.

I Gladsaxe, hvor begge børnene nu 3 gange om ugen er i sproggruppe hos tale-hørekonsulenterne, er forældrene i tvivl om, hvordan/hvorvidt der støttes op om sproget i børnehaven.

En forælder i Gladsaxe vurderer, at der for børnene, der deltager i en central sproggruppe, nærmest er status forbundet med at gå i sproggruppe – også symbolsk i form af en skoletaske. Den anden forælder oplyser, at barnet på interviewtidspunktet var træt af sproggruppen og hellere vil i sin børnehave. Forælderen vurderer, at barnet oplever sproggruppen som krævende i forhold til børnehaven, som derved opleves som mere attraktiv for barnet.

Begge forældre i Gladsaxe beskriver, at de oplever en diskrepans mellem barnets to verdner – i børnehaven og i sproggruppen og at det kan være vanskeligt at koordinere mellem de to. Det gælder aktiviteter som barnet gerne vil deltage i børnehaven og det gælder forældrenes ønske om, at barnet deltager i de udviklende projekter i børnehaven. Børnehaven har sin egen rytme og læringsforløb, som det kan være vanskeligt for barnet at blive inddraget og engageret i, når barnet er væk 3 gange om ugen.

Forældrene fortæller alle, at sprogindsatsen påvirker deres daglige samværsform med barnet i højere eller mindre grad. En forælder betoner, hvordan de nu sætter ord på alt og er blevet vejledt i, hvordan man "*kan rette på sproget på en god måde*". To forældre fortæller, hvordan de støtter barnets opmærksomhed ved at skabe ro og kontakt og en anden forælder fortæller, at de hjemme er blevet opmærksomme på ikke at tale babysprog med barnet. Alle fortæller, at spil og lege fylder meget med henblik på at stimulere sproget.

På tværs af interviewene står det frem, at det opfølgende sprogarbejde rammer hverdagen i hjemmet med øvelser og tidspres. Forældrene udtrykker, at dette kan være en belastning og at samværet med barnet til tider bærer præg af træning. Dette opleves af både forældre og børn som et pres.

En forælder knytter hendes barns begyndende stammen sammen med det store fokus på sprog efter sprogvurderingen og ønsker at give barnet ro og mere tid i en periode.

Det positive ved at samtale og sætte ord på alt kan ligeledes ifølge en forælder slå over i en overdreven kommunikationsform, som forældrene hele tiden skal huske på at anvende, men som opleves som fremmed. Forældrene udtrykker derved en dobbelthed i oplevelsen af sprogindsatsen. De oplever at være blevet bedre til/mere bevidste om at støtte deres barns sprog, men samtidig kan dette være en belastning. I den forbindelse deler forældrene ønsket om at kunne erfaringsudveksle med andre forældre og derved finde støtte i processer, der kan opleves som meget krævende.

Den forælder, som deltog i et kursus for pædagoger, fortæller, at hun her lærte, hvordan hun kan styrke de legende elementer i sprogøvelserne, sådan at barnet ikke oplever så mange træningssituationer. I relation til forældrenes udsagn om deres oplevelser af hverdagen, kan dette pege på, at vejledning om gode samværs- og kommunikationsformer i hjemmet kan være et kardinalpunkt i vejledningen af forældre om opfølgende sprogindsats.

Opsamling og perspektivering

Erfaringer med sprogvurderinger

Kommunerne adskiller sig i forhold til fordelingen mellem de tre indsatsområder i 3-års sprogvurdering, sådan at man i Nyborg har en større andel af børn, der i 2009 er vurderet til særlig indsats og fokuseret indsats end i Gladsaxe. I Nyborg blev 10,6 % således vurderet til fokuseret indsats og 9,4 % til særlig indsats. I Gladsaxe er de tilsvarende procenter 4,6 % (særlig indsats) og 5,1 % (fokuseret indsats). Til sammenligning har EVA's opgørelse af fordelingen på indsatsområder ud fra *Sprogvurdering.dk* vist, at 83 % er vurderet til generel indsats, 9 % er vurderet til fokuseret indsats og 9 % er vurderet til særlig indsats¹¹. Nyborg er derved på niveau med den samlede statistik ud fra registreringer i *Sprogvurdering.dk*.

Det virker her sandsynligt, at det faktum, at man i Nyborg sprogvurderer tosprogede børn med *Materiale til 3-års sprogvurdering*, influerer væsentlig på procentandelene. Dette understøttes af EVA's undersøgelse, som viser, at børn fra anden etnisk baggrund end dansk har større sandsynlighed for at blive vurderet til særlig indsats¹². Det er aktuelt til debat, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at sprogvurdere tosprogede børn med førnævnte tillægsmaterialer, men dette er ikke belyst i interviewene¹³. I EVA's undersøgelse ses det, at 47 % af kommunerne i undersøgelsen anvender et særligt materiale til sprogvurdering af tosprogede. 25 % anvender det samme materiale som til alle andre 3-årige og 20 % anvender det samme materiale som til alle andre 3-årige suppleret med særligt materiale til tosprogede børn.

Andre mulige sammenhænge bag fordelingen på indsatsområderne i de to kommuner er ikke afdækket i undersøgelsen, men i begge casekommuner oplyser man, at man ikke vurderer, at der indstilles flere børn til talepædagogisk forløb efter indførelsen af 3-års sprogvurdering.

Casestudiet afspejler en dobbelthed i forhold til, hvem pædagoger og tale-hørekonsulenter mener man skal tilbyde en sprogvurdering. De to faggrupper fremtræder i interviewene som meget enige og deler et dobbelt synspunkt. På den ene side opleves sprogvurderinger ikke at være spild af tid. Man ser gevinster som større bevidsthed om de enkelte børns sproglige udvikling og generelt end større bevidsthed og sprog og sprogstøtten. På den anden side opfattes det ikke som hensigtsmæssigt at sprogvurdere alle børn.

Samtidig peger sprogpedagogernes udsagn dog på, at sprogvurderingerne faktisk afdækker sproglige problemer og nuancer, som pædagoger betegner som usynlige - også for børn der vurderes til generel indsats. Dermed vurderes 3-års sprogvurdering at kvalificere det sprogpedagogiske arbejde med sprog generelt. Man udtrykker ligeledes enighed om, at *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* bør suppleres med bredere, sproglige, kommunikative og helhedsorienterede tilgange. I begge kommuner anvender man TRAS.

¹¹ EVA 2009.

¹² EVA 2009

¹³ Lehmkuhl, Jørgensen og Holmen (2009) .

Samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter

Som en overordnet betragtning bør man nok notere sig, at fastetablerede procedurer og samarbejdsformer i forbindelse med 3-års sprogvurdering ikke kan forventes i alle institutioner alene af den grund, at nogle institutioner ganske enkelt har et meget spinkelt erfaringsgrundlag med fokuseret og særlig indsats. Dette bekræftes af både pædagoger og tale-hørekonsulenter i undersøgelsen samt af opgørelser fra de to kommuner.

I interviewene fremgår det, at begge faggrupper oplever at have et godt samarbejde. Dette billede gør sig også i meget høj grad gældende i pædagogerne vurdering af samarbejdet i spørgeskemaundersøgelsen

Således svarer 88,2 %, at samarbejdet om det enkelte barn fungerer godt. 83,1 % svarer, at der er etableret gode samarbejdsformer mellem pædagoger og tale-hørekonsulenterne.

Samtidig er det dog sådan, at 42 % af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen ønsker sig et tættere samarbejde med tale-hørekonsulenterne. Sprogpædagogerne i casekommunerne peger i relation hertil på mere sparring i forhold til materialer og metoder i sprogarbejdet. Det fremgår også af interviewene, at tid er en faktor der betyder meget og at et tættere samarbejde vil være bundet op på mere tid. Det skal dog tages ad notam, at man i begge casekommuner vægter at prioritere tale-hørekonsulentens tid til undervisning af børn og forældre.

Det kan på baggrund af interviewene tyde på, at kvaliteten i det tværfaglige samarbejde om 3-års sprogvurdering er meget afhængig af en kontinuerlig kontakt mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter og at samarbejdet er meget følsomt over for forhold og ressourcer i de enkelte institutioner. Samarbejdet mellem sprogpædagoger og tale-hørekonsulenter bliver i de to case kommuner betegnet som meget uformelt, hvilket opleves som en kvalitet i kraft af gode relationer og et godt kendskab til hinandens faglighed. Man kan overveje, hvordan man kan bibeholde/styrke disse kvaliteter og samtidig sikre et godt samarbejde i institutioner, hvor der ikke er opbygget samme nære relationer, og hvor der ikke er dannet disse uformelle procedurer. Hvordan kan man styrke kontinuerligheden i samarbejde i disse tilfælde?

I Nyborg udtaler man stor tilfredshed med netværksmøder, og man ser her en mulighed for løbende udveksling og opkvalificering. Denne vurdering er også fremtrædende i spørgeskemaundersøgelsen, hvor de pædagoger, der oplyser at deltage i netværk også i høj grad vurderer netværket positivt. Netværk kan derfor være et element i overvejelserne om styrkelsen af samarbejdet.

I interviewene peges der på, at organisatoriske, ledelsesmæssige og strukturelle faktorer er afgørende faktorer for såvel samarbejdet som sprogarbejdet i det hele taget. Det fremhæves at en god ledelse i institutionen, der beforder en god organisering af personalets tid og opgaver er en forudsætning for et godt samarbejde. Endvidere peges der på, at motivation i institutionerne i form af arbejdsmoral og interesse for sprogområdet er vigtig men også meget forskellig fra institution til institution.

Også kommunens overordnede retningslinjer og udmeldinger om arbejdet med sprogvurderinger har en væsentlig betydning. Sprogpædagogerne oplever, at klare retningslinjer fra kommunen bidrager til at legitimere sprogpædagogens arbejde over for ledelse og kollegaer. Endelig påpeges det, at institutionerne ikke kompenseres for ydre faktorer som social belastning, manglende forældreressourcer, høj andel af tosprogede børn o. lign. Disse faktorer vurderes i interviewene at influere betydeligt på, hvilke ressourcer de enkelte institutioner kan mobilisere til sprogarbejdet og samarbejdet med tale-hørekonsulenterne.

Kompetence og ansvarsfordeling

I casestudiet viser det sig, at den etablerede praksis i forbindelse med 3-års sprogvurdering i meget høj grad ligner hinanden i Gladsaxe og Nyborg kommuner. I begge kommuner har man valgt at bibeholde et klart skel mellem tale-hørepedagogens ansvarsområde og pædagogens ansvarsområde. Således varetager tale-hørekonsulenterne i begge kommuner indsatsen for børn, der er vurderet til særlig indsats. Man har inden for særlig indsats fastholdt fokus på talepædagogisk undervisning af barnet og dets forældre, og man har ønsket at prioritere dette frem for en mere konsultativ tilgang, hvor tale-hørekonsulenten vejleder sprogpædagoger i opfølgningen. I spørgeskemaundersøgelsen fremgår der et anderledes billede, idet ansvarsfordelingen mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter varierer meget. Det ses i spørgeskemaundersøgelsen på, at pædagoger/ sprogpædagoger nogen steder har ansvar for den opfølgende indsats for såvel fokuseret indsats som særlig indsats.

Opkvalificering og efteruddannelse

I de to case kommuner udtrykker man ikke stort behov for efteruddannelse af sprogpædagogerne, hvilket kan tænkes at hænge sammen med, at ansvarsfordelingen mellem pædagoger og tale-hørekonsulenter er så tydelig og er bibeholdt som før indførelsen af 3-års sprogvurdering. Imidlertid er denne ansvarsfordeling, som nævnt, meget forskellig fra kommune til kommune og er nok generelt under forandring. Samtidig fremstår der ud fra spørgeskemaundersøgelsen et større behov for opkvalificering, end det fremgår i casekommunerne. Således peger 42,7 % på et behov for opkvalificering i forhold til børn med sprogproblemer. Spørgeskemaundersøgelsen pegede på, at pædagoger nogen steder får tildelt ansvar i forhold til særlig indsats, hvor de netop efterspørger opkvalificering. I både interviews og spørgeskemaundersøgelsen fremgår det, at metoder og materialer i den opfølgende indsats er et område, hvor sprogpædagogerne efterspørger opkvalificering.

I casekommunerne påpeger man desuden, at det er sårbart med kun en sprogpædagog i hver institution. Dels i forhold til personaleudskiftning og dels i forhold til at "løfte" sprogområdet i den enkelte institution.

De to casekommuner adskiller sig væsentligt fra hinanden i forhold til opkvalificering af sprogpædagogerne. Nyborg kommune har uddannet sine sprogvejledere gennem 3 diplommoduler, mens Gladsaxe har efteruddannet sine sprogpædagoger med et 3-dages kursus.

Denne forskel vidner om en meget stor spredning mellem kommunerne i forhold til opkvalificering og må nødvendigvis nuancere evalueringen fra Danmarks Evalueringsinstitut, hvor det konkluderes, at der er *fundet en massiv opkvalificering og efteruddannelse af pædagogerne sted hvad angår sprogvurderinger og den opfølgende sprogstimulerende indsats*¹⁴. I relation hertil viser vores spørgeskemaundersøgelse fra juni 2009 en stor spredning i efteruddannelsesniveaueet blandt respondenterne. Det hyppigste (64,3 %) var, at respondenternes opkvalificering på området var 1-3 dage. 19,6 svarede, at de ikke var efteruddannet på sprogområdet. 7,0 % svarede at de havde efteruddannelse på sprogområdet på en meritgivende uddannelse¹⁵.

I begge casekommuner fremhæver man, at selve arbejdet med sprogvurderinger og *Materiale til 3-års sprogvurdering* har højnet det faglige niveau og bevidstheden om børns sproglige udvikling. Tale-hørereksulenterne i Nyborg vurderer endvidere, at diplommodulerne for sprogvejlederne har ført til en mere specifik viden om børns sprog og indsigt i de forskellige områder af sproget. Man oplever, at pædagogerne er blevet mere bevidste om sprog og anvender fagspecifikke termer som f.eks. impressivt og ekspressivt sprog. I Gladsaxe er man bekymrede for, at den viden og erfaring med sprog der er opbygget gennem løbende projekter og opkvalificering skal gå tabt i forbindelse med generationsskifte i institutionerne.

Fokuseret indsats – en ny brudflade i samarbejdet

Det er nyt, at pædagoger skal udforme handleplaner for børns sproglige udvikling og definere mål og metoder for specifikke sprogområder. I begge casekommuner oplyser man, at man har erfaringer med, at børn som er vurderet til fokuseret indsats - er tilbudt talepædagogisk bistand. I spørgeskemaundersøgelsen oplyser 49,8 % af institutionerne, at de har eksempler på dette. Således er fokuseret indsats blevet en ny brudflade i samarbejdet mellem pædagoger og tale-hørereksulenter. Det fremgår da også af interviewene - tydeligst i Nyborg - at den konsultative tilgang har fået ny og øget betydning i forhold til fokuseret indsats og sprogarbejdet i institutionen i det hele taget.

I begge kommuner anvendes TRAS som opfølgning og i begge kommuner har tale-hørereksulenter en vejledende funktion i forhold til fokuseret indsats. I interviewene fremgår det dog, at der ikke er særligt klare og definerede opfølgingsprocedurer for fokuseret indsats. Hvornår stopper fokuseret indsats, kunne man spørge. Hvor ofte bør der følges op på fokuseret indsats osv? Hvor tale-hørereksulenterne i interviewene fortæller, at de har faste tilgange til evaluering (og generelt må formodes at have dette) så fremstår det mere uvist og uetableret, hvordan evaluering af fokuseret indsats skal foregå. Af vores spørgeskemaundersøgelse fremgår det ligeledes, at evaluering af

¹⁴ EVA 2009.

¹⁵ Se nærmere i Bilag til Delrapport 1 på <http://www.videnomlaesning.dk/54.aspx>.

fokuseret indsats nok kan styrkes, idet kun 12.1 % oplyser, at der foretages én opfølgende sprogvurdering og 12.6 % oplyser, at der løbende foretages opfølgende sprogvurdering (BILAG 3). Man kan således pege på, at der med fordel kan sættes fokus på, hvordan fokuseret indsats evalueres.

Her kan drages en parallel til forældresamarbejdet, hvor det i spørgeskemaundersøgelsen fremgår, at 39 % af institutionerne evaluerer fokuseret indsats kontinuerligt med forældrene (BILAG 3). Dette synes at bekræfte at evaluering af indsatsen er en opgave der endnu ligger forude i forhold til implementeringen af 3-års sprogvurdering.

Forældresamarbejdet

I vores spørgeskemaundersøgelse vurderer pædagogerne samarbejdet med forældrene meget positivt. Således vurderer 86,9 % af respondenterne at samarbejdet med forældrene fungerer godt. 74,4 % af respondenterne oplyser tillige, at man har gode erfaringer med at inddrage forældrene aktivt i det opfølgende sprogarbejde.

I interviewene med sprogpædagogerne bekræftes pædagogernes positive vurdering af samarbejdet. Man oplever generelt at have et godt samarbejde med forældrene om barnets sprog og der berettes kun om enkeltstående tilfælde, hvor forældrene har været uenige i sprogvurderingsresultatet, og hvor samarbejdet derfor har været svært.

Også forældrene udtrykker i interviews overordnet tilfredshed med samarbejdet med pædagogerne. Samtidig fremgår det dog af interviews og af spørgeskemaundersøgelsen, at opfølgningen på sprogindsatsen sammen med forældrene ikke er særlig systematisk. Spørgeskemaundersøgelsen viser parallelt hermed, at kun 9.4 % følger op med jævnlige (mindst hver anden måned) samtaler, så længe barnets tilbydes fokuseret indsats. For særlig indsats gælder dette for 18,7 % af institutionerne (BILAG 4).

Man kan overveje, hvorvidt pædagogernes meget positive vurdering af samarbejdet er influeret af den loyalitet mellem pædagoger og forældre som Dorte Kousholt¹⁶ påpeger ud fra hendes forskning. Kousholts forskning viser, at forældre lægger stort vægt på at bibeholde en positiv relation til pædagogerne og de tilbageholder derfor evt. kritikpunkter. Samarbejdet mellem pædagoger og forældre synes at hvile på et "*ideal om harmoni*", hvor "*intet nyt er godt nyt*" (Kousholt). Forældre oplever ikke, at der er rum og tid til at fremsætte undren, kritik eller bekymring. Og man ønsker ikke en evt. problematisk relation til pædagogerne.

De gode relationer plejes i en slags uformelle, men nærmest ritualiserede samarbejdsformer som f.eks. den daglige snak, forældrespisning, festlige traditioner som jul og fastelavn mm¹⁷. Det er her en pointe, at nogle, ofte ressourcestærke, forældre profiterer mere af denne ritualiserede og uformelle samarbejdsform end andre, mindre ressourcestærke forældre. Det bør på den baggrund

¹⁶ Kousholt 2005.

¹⁷ Mikkelsen (2007).

overvejes om det meget uformelle samarbejde om sprogindsatsen mellem pædagoger og forældre, som fremstår i dette casestudie, skal tages op til revision.

I nærværende casestudie synes der at være en stor respekt for pædagogernes arbejde blandt forældrene og man udtrykker forståelse for den pressede hverdag i institutionerne. En vis loyalitet gør sig gældende – men afspejler dermed også, at relationen er meget betydningsfuld, sådan som Kousholt også påpeger. En enkel forælder (efter eget udsagn ressourcestærk) udtrykker en kritik af samarbejdet med pædagogerne og et ønske om en bedre kontakt vedrørende barnets sprog og dagligdag. Baggrunden er blandt andet at hente-bringe tidspunkt ligger skævt i forhold til primærpædagogens arbejdstider. Relationen er - om man så må sige - spinkel her, hvilket da også resulterer i kritik. Også denne forælder efterspørger mere systematisk udveksling om sprogindsatsen. Et ønske som faktisk alle forældrene udtrykker.

På tværs af den generelle og gensidige tilfredshed mellem forældre og pædagoger viser der sig i interviewene nogle interessante opmærksomhedspunkter:

Relation over for faglighed:

De ressourcestærke forældre i den ene institution i Gladsaxe, som har været igennem et længere talepædagogisk forløb, betragter tale-hørekonsulenterne som de egentlige fagpersoner på sprogområdet. De er meget tilfredse med den indsats og vejledning de har fået fra tale-hørekonsulenten men efterspørger en koordinering og sammenhæng med børnehavens hverdag. I Nyborg vægter forældrene tryghed og tillid til sprogpædagogernes varetagelse af sprogområdet (her er sprogpædagogen uddannet sprogvejleder) højere og er glade for den daglige udveksling om barnet. Pædagogen opleves som en kvalificeret fagperson på sprogområdet. En forælder i Nyborg oplever, at hun ikke forstår tale-hørekonsulenterne faglighed og anvisninger. Sprogpædagogen opleves her som en tryghedsperson, som oversætter fagligheden/anvisninger fra tale-hørekonsulenten og som indgår i tættere dialog og relation med forældrene. Samtidig er indtrykket fra interviewene dog som nævnt, at man savner mere systematiske tilbagemeldinger på, hvordan det går med barnets sprog og sprogindsatsen i børnehaven. Der ligger vidt forskellige forløb og forskellige baggrundsfaktorer bag de forskellige udsagn i interviewene – men interviewene giver anledning til refleksioner over, hvordan forskellige typer forældre bedst mødes og bedst vejledes. Måske er det sådan, at relationen til pædagogen i nogen tilfælde har afgørende betydning for en positiv inddragelse af forældrene?

Vi ved fra EVA's registerundersøgelse af sprogvurderinger¹⁸, at

"børn til forældre der har grundskolen som højeste uddannelsesniveau, i højere grad har behov for enten en fokuseret eller en særlig indsats end børn hvis forældre har et uddannelsesniveau der er højere end Grundskolen". Vi ved også, at "børn hvis mor eller far modtager offentlig overførselsindkomst, har større sandsynlighed for at blive indplaceret i de to resultat- og

¹⁸ EVA 2009

opfølgingskategorier der rummer henholdsvis børn med behov for en fokuseret indsats og børn med behov for en særlig indsats".

Disse forældre kan generelt betragtes som mindre ressourcerstærke end veluddannede forældre og det er derfor vigtigt at overveje, på hvilken måde relationsarbejdet influerer på kvaliteten i forældresamarbejdet.

Hertil skal bemærkes, at det af interviewene fremgår, at tværgående møder mellem forældre, pædagoger og tale-hørekonsulenter slet ikke er en anvendt samarbejdsform i casekommunerne. I spørgeskemaundersøgelsen fremgår det, at 53 % af institutionerne har en praksis med tværgående møder med tale-hørekonsulenter, pædagog og forældre, når det gælder særlig indsats. (BILAG 4) Det kan overvejes om tværgående møder mellem pædagoger, tale-hørekonsulenter og forældre kan styrke inddragelsen af forældrene og måske forene faglige og relationsmæssige behov hos forældrene? Dette kunne også være en måde at imødekomme de udtalte forældreønsker om en mere kontinuerlig evaluering af det opfølgende sprogarbejde i institutionen.

Vejledning, materialer og barnets hverdag hjemme

Man ved fra international forskning, at sprogmiljøet i hjemmet har stor betydning for barnets sprogudvikling og for den senere læseudvikling. Derfor er det vigtigt at den lovbestemte vejledning af forældrene bliver bedst mulig¹⁹.

Forældrene i casestudiet ønsker sig mere vejledning i forhold til udvælgelsen af materialer og ønsker at låne bøger og materialer. Samtidig er det sådan, at forældrene samlet udtrykker, at sprogstimuleringen opleves som en belastning i hverdagen og relationen til deres barn. Dette kan indikere, at vejledning om gode samværs- og kommunikationsformer og lege i hjemmet kan være et kardinalpunkt i vejledningen af forældre om den opfølgende sprogindsats i hjemmet. I vejledningen til forældrene kan det overvejes, hvordan forholdet er mellem formidlingen af specifikke, øvelsesorienterede tilgange og mere dagligdags samspilsorienterede tilgange. I hvor høj grad formidles der øvelser og materialer knyttet til de aktuelle sproglige fokusområder som f.eks. udtale, ordforråd osv.? Og i hvor høj grad formidles der mere overordnede råd om sprogligt samspil, samvær og kommunikation med barnet i hjemmet og i børneflokkene derhjemme? I bemærkninger til loven om 3-års sprogvurdering betones det, at sprogarbejdet gerne skal være en integreret del af den daglige praksis. I forlængelse heraf kan man pege på, at vejledningen af forældrene skal sigte på, at forældrenes sprogindsats integreres i det daglige samvær i hjemmet.

Erfaringsudveksling mellem forældre

Et sidste opmærksomhedspunkt er forældrenes oplevelse af, at det er krævende og undertiden belastende af skulle øve sprog med deres barn. Samtlige forældre i undersøgelsen peger på, at man gerne vil deltage i informationsmøder og/eller grupper med fokus på sprogstøtte på tværs af børnenes forskellige sprogproblemer. Forældrene udtrykker behov for at erfaringsudveksle og for at kunne sparre om de udfordringer og krav man oplever i talepædagogiske forløb.

¹⁹ Eksempelvis Aukrust (2005) og Thomsen (2009)

Henvisninger

Aukrust, Vibeke Grøver (2005): *Tidlig språkstimulering og livslang læring – en Kunnskapsoversikt*. Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.

Basse, Bleses, Jørgensen & Månsson (2009): *Det tværfaglige samarbejde om børns sprog og 3-års sprogvurdering*. Delrapport (Spørgekemaundersøgelse). Publiceret på Nationalt Videncenter for Læsning hjemmeside: <http://www.videnomlaesning.dk/54.aspx>. Under: Første delrapport samt bilag hertil.

Bleses, D. (2009). National sprogvurdering i Danmark. I Bleses, D. & Højen, A. (red.). *Når børn lærer sprog. Dansk sprogtilenelsesforskning i et internationalt perspektiv*. Syddansk Universitetsforlag, 203-32.

Bleses, D., Vach, W., Jørgensen, R. N., & Worm, T. (under udgivelse). Population language screening in Denmark: The development of a new parent and day care administrated screening instrument. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*.

BUPL (2009): Sprogvurderinger, Børn&Unge/BUPL's politisk økonomiske team, juli 2009, publiceret som tema i *Børn & Unge nr. 21 / 2009*.

EVA (2007). *Sprogvurderinger af 3-årige*. Rapport udarbejdet af Danmarks Evalueringsinstitut. <http://www.eva.dk/projekter/2007/sprogvurderinger-i-dagtilbud-for-boern>

EVA (2008). *Måling af sproglig udvikling*, Rapport udarbejdet af Danmarks Evalueringsinstitut <http://www.eva.dk/projekter/2008/kommunernes-arbejde-med-sprogvurderinger>.

EVA (2009): Sprogvurderinger på dagtilbudsområdet og børnenes resultater. Rapport udarbejdet af Danmarks Evalueringsinstitut. <http://www.eva.dk/eva/projekter/2009/sprogvurderinger-af-tre-aarige-2009/rapporter/sprogvurderinger-paa-dagtilbudsomraadet-og-boernenes-resultater>

Gudiksen, B (2009). Slutrapport fra udviklingsprojekt: Pædagogers kompetenceudvikling ved videreuddannelse om sprogtilenelse, NVL februar 2010.

Holm, Lars (2009). Sproglig evaluering i daginstitutioner. I Holm, L og Laursen, H.P. (red.). *En bog om sprog*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Jensen, K. Ø., Jørgensen, R., Bleses, D. & Vach, W. (2009). Sprogvurdering.dk. System til håndtering af Sprogvurderingsmateriale til 3-årige og Tillægsmateriale til tosprogede. *Dansk Audiologopædi*, nr. 4/09.

Juhl, Holger (2008): *Sproglige færdigheder i bh.kl.*, Center for Læseforskning.

Kousholt, Dorte (2005): Børns hverdagsliv på tværs af daginstitutioner og familie. I Højholt, Charlotte (red.): *Forældresamarbejde*, Dansk psykologisk Forlag.

Krogh, T., Månsson, H., Bleses, D. (2007): Sprogtilegnelse på pædagog- og læreruddannelserne. *Viden om læsning nr. 2*, Nationalt Videncenter for Læsning.

Lehmkuhl, Jørgensen og Holmen (2009): *Sprogvurderinger af børn med dansk som andetsprog – en diskussion af relevans og holdninger*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift 4/2009.

Mikkelsen, P. (2007): I samarbejde med forældrene. I Mikkelsen, P. (red): *Pædagogik og Pædagoger*.

Thomsen, P., Clausen, M.C. (2009): *Når sprog bliver til handling – en forskningsopsamling*. Institut for Sprog og Kommunikation, Audiologopædi og Logopædi, Syddansk Universitet, April 2009. Tilgængelig på BUPL's hjemmeside: [http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-7W5GHY/\\$file/Naarsprogblivertilhandling.pdf](http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-7W5GHY/$file/Naarsprogblivertilhandling.pdf)

UVM (2003). *Redegørelse af 9/4 03 om kommunernes erfaringer med sprogstimulering af tosprogede småbørn*.

(Redegørelse nr. R 9). Undervisningsministeren (Ulla Tørnæs).

<http://www.folketinget.dk/Samling/20021/redegoerelse/R9.htm>

UVM (2006). *En god skolestart. Et samlet læringsforløb for dagtilbud, indskoling og fritidsordning*. Rapport udarbejdet af Skolestartsudvalget for undervisningsministeriet. http://www.uvm.dk/~media/Files/Aktuelt/PDF06/060221_rapport_god_skolestart.ashx

UVM (2005). *Rapport fra Udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning*. Rapport udarbejdet af Udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning for Undervisningsministeriet.

http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Folke/PDF05/051101_national_handlingsplan_laesning.ashx

x

BILAG 1

Alle tabeller fra spørgeskemaundersøgelsen kan ses på:

<http://www.videnomlaesning.dk/54.aspx>

TABEL26:

**Hvem har ansvaret for det opfølgende sprogarbejde –
fokuseret indsats**

	Respondenter	Procent
Den sprogansvarlige i institutionen	228	35,6%
Et team af pædagoger	136	21,2%
Barnets (stue)pædagog	330	51,6%
Pædagog og talepædagog i samarbejde	183	28,6%
Talepædagog tilknyttet institutionen	60	9,4%
Pædagogisk konsulent/sprogkonsulent	7	1,1%
Andre? (Skriv hvem)	19	3,0%
I alt	640	

BILAG 2**TABEL 27:****Hvem har ansvaret for det opfølgende sprogarbejde –
særlig indsats**

	Respondenter	Procent
Den sprogansvarlige i institutionen	177	27,7%
Et team af pædagoger	104	16,2%
Barnets (stue)pædagog	212	33,1%
Pædagog og talepædagog i samarbejde	356	55,6%
Talepædagog tilknyttet institutionen	200	31,2%
Pædagogisk konsulent/sprogekonsulent	16	2,5%
Andre? (Skriv hvem)	21	3,3%
I alt	640	

BILAG 3

TABEL 33:

Muligheder for at vurdere, om den opfølgende indsats har en effekt? **Fokuseret indsats.**

	Respondenter	Procent
Der foretages én opfølgende sprogvurdering	74	12,1%
Der foretages løbende opfølgende sprogvurderinger	77	12,6%
Vi evaluerer kontinuerligt sprogindsatsen i personalegruppen	209	34,2%
Vi evaluerer kontinuerligt sprogindsatsen sammen med forældrene (det enkelte barn)	238	39,0%
Vi evaluerer kontinuerligt sprogindsatsen med talepædagogen	196	32,1%
Vi har ikke etableret procedurer for vurdering af sprogindsatsen	169	27,7%
Andet (skriv evt. kommentar)	38	6,2%
I alt	611	

BILAG 4**TABEL 48:**

Forældresamarbejdet:

Hvilke af følgende udsagn kan du svare ja til?

I procent af antal besvarede spørgeskemaer

	Fokuseret indsats	Særlig indsats
Vi tilbyder forældrene mindst én samtale efter sprogvurdering	75,2 %	75,2%
Vi holder møde med forældrene, hvor talepædagogen også deltager	18,4 %	53,0 %
Vi aftaler det opfølgende sprogarbejde med forældrene	60,0 %	64,3 %
Vi vejleder det enkelte barns forældre om, hvordan de selv kan støtte deres barns sprogudvikling	74,7 %	68,8 %
Vi følger jævnligt (mindst hver anden måned) op med samtaler, så længe barnets tilbydes indsats	9,4 %	18,7 %